

UTVECKLING OCH MILJÖ

Örebroprojektet

Psykologiska Institutionen
Stockholms Universitet

KAMRATSTATUS OCH LIVSSITUATION I ETT FLERÅRIGT PERSPEKTIV

Peter Zettergren

Delstudie nr 45
Februari 1979

Vetenskaplig ledare: David Magnusson

Projektledare: Anders Dunér

FÖRORD

I denna rapport redovisas resultat från ett delprojekt inom forskningsprogrammet INDIVIDUELL UTVECKLING OCH MILJÖ, vilket är en fortsättning på det s k Örebroprojektet.

Frågor som gäller hur individens egenskaper och psykologiska, sociala och fysiska miljöbetingelser - var för sig och i samspel med varandra - påverkar en individs utveckling och hennes livssituation som vuxen har studerats i ett långsiktigt perspektiv. Utveckling är en fortlöpande process, som har studerats genom att barns och ungdomars utveckling följts under en längre period.

Forskningsprogrammet har med andra ord en longitudinell utformning. Två årsklasser i Örebro har följts från det år då barnen var tio respektive tretton år gamla. Huvudgruppen, barn födda 1955, och pilotgruppen, barn födda 1952, har deltagit i undersökningarna sedan 1965. De har nu sedan några år lämnat ungdomsskolan. Uppföljningar av huvudgruppen i vuxen ålder planeras ske under de närmaste åren.

Föreliggande rapport är en studie av barn som i tioårsåldern var utstötta och isolerade bland sina klasskamrater. Frågan som ställts är om och hur allvarligt detta är för individens fortsatta utveckling. Denna följs upp till femtonsårsåldern.

Rapporten är utarbetad av Peter Zettergren.

Stockholm den 5 februari 1979

Anders Dunér
Projektledare

David Magnusson
Vetenskaplig ledare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	
BAKGRUND	1
SYFTE	2
METOD	3
Översikt	3
Ålder och årskurs	3
Uttagning av barngrupperna	4
Intensivundersökningen i åk 5	5
Datainsamlingen i åk 8	6
Variabelurval	8
Variabelgruppering	8
Analysmetoder	9
Resultatredovisning	10
Bortfall	10
RESULTAT	11
1. Kamratstatus	11
2. Barnets upplevelse av kamratsituationen	13
3. Barnets upplevelse av sig själv (sin personlighet) i relation till kamraterna	16
4. Barnets upplevelse av föräldrarnas förtroende	18
5. Norm- och regelbrott - hur tror barnet att för- äldrarna reagerar	20
6. Attityd till referensgrupperna föräldrar och kamrater	20
7. Sociala relationer (enbart flickor)	23
8. Allmän inställning till skola	25
9. Begåvning och skolprestation	27
10. Krav och önskemål på framtida arbete	30
11. Yttre anpassning - attityder	30
12. Yttre anpassning - beteendeintentioner	33
13. Yttre anpassning - beteenden	35
14. Inställning och erfarenhet av sexualitet	37
15. Personlighet och socialt beteende (enbart flickor)	39
RESULTATSAMMANFATTNING	41
Pojkarnas situation i åk 8	41
Flickornas situation i åk 8	43
Livssituationen i åk 8 och i åk 5 - en jämförelse	44
DISKUSSION	45
Allmänt	45
Olikheter i data från åk 5 och från åk 8	46
Kamratrelationer	46
Vuxenrelationer	47
Normefterlevnad	48
Könsskillnader	49
"Dropouts"	49
Heterogenitet	50
REFERENSER	51
SUMMARY	53
Tabellbilaga Tabell 1 - 15	

KAMRATSTATUS OCH LIVSSITUATION

I ETT FLERÅRIGT PERSPEKTIV ^x

Zettergren, P. Kamratstatus och livssituation i ett flerårigt perspektiv. Örebroprojektet, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, delstudie nr 45, 1979. - I en longitudinell studie har grupper av barn med olika kamratstatus jämförts med avseende på olika aspekter av sin livssituation. Av vardera könet uttogs en grupp med mycket låg, mycket hög respektive genomsnittlig popularitet (status) hos klasskamraterna av samma kön. Uttagningen grundade sig på sociometriska val vid två tillfällen med ett års mellanrum, då barnen var ungefär 10 respektive 11 år gamla (åk 3 och åk 4 i den svenska grundskolan). I 11-årsåldern gjordes en intensivstudie av dessa barns livssituation och resultaten från denna har rapporterats av Zettergren (1977). I föreliggande studie redovisas situationen i 14-års åldern, då barnen besvarade några enkäter och sociometriska skattningar åter genomfördes. Det visade sig för både pojkar och flickor att gruppen med mycket låg kamratstatus, de utstötta och isolerade barnen, i flera avseenden hade en sämre livssituation än övriga barn. De var fortfarande mindre populära hos kamraterna och upplevde också sin kamratsituation mer negativt. För flickorna fanns data som visade att även relationerna till vuxna var sämre för lågstatusgruppen. Dessa flickor trivdes också sämre i skolan, och för både pojkar och flickor gällde att lågstatusgruppens skolprestationer var sämre än övriga barns. I jämförelse med resultaten från 11-årsåldern var dock lågstatusbarnens situation i 14-årsåldern inte lika utsatt, även om jämförelsen försvåras av olikheter i data. De allmänna relationsproblemen, både till vuxna och jämnåriga, kvarstod dock också i åk 8. Resultaten på gruppnivå säger emellertid föga om enskilda individers utveckling. Det kan vara så att enbart vissa barn i lågstatusgrupperna har haft en negativ utveckling, medan andra mer liknar barnen i övriga statusgrupper.

Nyckelord: longitudinell, kamratstatus, livssituation, popularitet, sociometriska val, utstött, isolerad, sociala relationer.

^x Undersökningen har utförts med medel från Riksbankens jubileumsfond och inom ramen för Örebroprojektet (vetenskaplig ledare professor David Magnusson).

BAKGRUND

En individs ställning i kamratgruppen är naturligtvis beroende av, samverkar med och påverkar en mängd olika faktorer i hans liv. Så har t ex många studier visat att den sociala statusen i kamratgruppen är en viktig indikator på den totala anpassningen, både i yttre och inre bemärkelse, och att barn med olika kamratstatus skiljer sig åt med avseende på en del undersökta bakgrundsfaktorer som t ex skol- och hemförhållanden. Ett antal sådana studier redovisas i Zettergren (1977), som bakgrund till en undersökning om livssituationen för grupper av barn med extremt olika status hos klasskamraterna. Den undersökningen avsåg situationen i 11-årsåldern då barnen gick i åk 5 i den svenska grundskolan. Resultaten visar att gruppen med mycket låg kamratstatus, de utstötta och isolerade barnen, genomgående hade en sämre livssituation än övriga barn och det gällde för båda könen. De kom från en mer otrygg och disharmonisk hemmiljö och hade sämre relationer till sina föräldrar. Dessutom var deras skolsituation otillfredsställande, med sämre skoltrivsel än övriga barn. Deras låga popularitet hos klasskamraterna bekräftades av olika källor, och de hade också kamratsvårigheter utanför skolan. De var utsatta för och utsatte kamraterna för aggressiva beteenden av olika slag. Lärarrelationerna var även de problematiska. Överhuvudtaget verkade barnen med låg kamratstatus ha allmänna relationsproblem, både till jämnåriga och vuxna.

Med tanke på hur betydelsefulla kontakterna med andra människor är för identitetsupplevelsen och självkänslan finns det anledning till oro för dessa barns framtida utveckling. Amerikanska undersökningar visar att socialt utstötta och isolerade barn oftare än andra barn blir skolavbrytare (Ullman, 1957), ungdomsbrottslingar (Roff, Sells & Golden, 1972) och oftare får psykiska problem senare i livet (Cowen, Pederson, Babijian, Izzo & Trost, 1973). Roff, Sells och Golden (1972) har funnit att låg kamratstatus i skolan kan användas som ett prognosmått på dålig anpassning i vuxen ålder. Hauge (1971) omnämner andra amerikanska undersökningar som visar på samma sak.

Det är alltså av vikt att följa barnen med kamratsvårigheter högre upp i skolan och i vuxen ålder och ställa sig frågan om deras allmänna livssituation och speciellt deras sociala relationer även fortsättningsvis kommer att utvecklas negativt och vad som i så fall kan göras för att hindra denna utveckling.

Föreliggande rapport är en uppföljningsstudie av de barn Zettergren (1977) studerade i 11-årsåldern, och gäller situationen i åk 8, då barnen var i 14-årsåldern, d v s hade uppnått den tidiga adolescensen. I adolescensen förändras individens status radikalt, såväl fysiologiskt som psykiskt och socialt. Förändringarna och anpassningen till dem varierar starkt i intensitet, tidsutsträckning och i fråga om konflikter mellan olika kulturer och för olika klasser och individer inom samma kultur. Vår västerländska kultur har generellt sett inga fasta riter eller regler som markerar inträdet i vuxenlivet och som underlättar omställningen från barnstadiet. I stället kännetecknas ofta tonåren av motstridiga krav och förväntningar - vuxenroll kontra barnroll,

föräldra- och familjeloyalitet kontra en allt starkare kamratloyalitet. Den allt längre skoltiden accentuerar dessa konflikter, då detta medför ett uppskjutande av det vuxna ansvarstagandet och renodlar interaktionen mellan jämnåriga kamrater.

Tonårstidens identitetsutveckling och frigörelse från föräldrarna för med sig att kamraterna får en ökad betydelse. Forskarna och teoretikerna är dock icke ense om styrkan av generationskonflikterna och om kamratgruppens roll. Många hävdar att det uppstår en separat tonårskultur med stark kamratorientering (Davis, 1940; Mead, 1940; Riessman, 1950; och Coleman, 1961). Andra menar att tonåringen naturligtvis skiljer sig från de vuxna, men att det mera rör sig om gradskillnader än om artskillnader och i de mer grundläggande värderingarna skulle skillnaderna inte vara så stora (Gottlieb & Reeves, 1963; Bealer, Willits & Maida, 1969).

Sammanhängande med ovanstående är frågan om vad som är "normal" adolescensutveckling. Särskilt från psykodynamiskt (psykoanalytiskt) håll betonar man utvecklingens diskontinuitet, adolescensen som en krisperiod "by its nature an interruption of peaceful growth" (A. Freud, 1958). Kraftig auktoritetsopposition (föräldraopposition) och intensiva känslösvängningar skulle vara nödvändiga inslag i den normala tonårsutvecklingen.

Kritiker av de psykodynamiska teorierna betonar mer kontinuiteten i utvecklingen och ger störningar och anpassningssvårigheter samma betydelse i adolescensen som i andra åldrar, d v s som avvikelser från det "normala" (se t ex Offer & Sabshin, 1966).

Tolkningen av åtminstone lättare anpassningssvårigheter blir alltså beroende av vilket teoretiskt perspektiv man anlägger. En del av problemen med tolkningen underlättas om man har referenspunkter från någon annan tidsperiod, alltså en longitudinell uppläggning. Så är fallet med föreliggande undersökning av barn med olika kamratstatus. De resultat som redovisas här från 14-årsåldern (åk 8) kan jämföras med resultaten från 11-årsåldern (åk 5) (Zettergren, 1977).

SYFTE

Hur ser livssituationen ut i tonåren för barn med kamratstörningar i tidig skolålder?

Hur har dessa barns situation förändrats från ett tidigare skolår till ett senare, alltså i ett flerårigt perspektiv?

Det är dessa frågeställningar vi söker svar på i denna undersökning. Huvudsyftet består alltså av två komponenter, och innebär mer konkret:

- (a) att ge en tvärsnittsbild av livssituationen i olika avseenden för barn i 14-årsåldern (åk 8 i grundskolan), vilka i 10-11-årsåldern (åk 3 och 4) hade mycket låg popularitet hos klasskamraterna, av samma kön. I livssituationen innefattas anpassning i olika miljöer och situationer framför allt inom skolan, sociala relationer och individegenskaper samt dessas uttryck i konkreta beteenden.

Barnen med extremt låg popularitet, de utstötta och isolerade barnen, jämförs med de barn som var mycket populära vid samma ålder, samt med genomsnittligt populära barn. Detta ger en uppfattning om hur de impopulära barnen skiljer sig från övriga grupper, men dessutom kan vi studera om de mycket populära barnen skiljer sig från de genomsnittligt populära.

- (b) att jämföra de utstötta och isolerade barnens situation i 14-årsåldern, som den belyses enligt syfte (a), med deras situation i 11-årsåldern, som den framgår av Zettergrens (1977) studie. Även här ställer vi barngrupperna med olika kamratstatus mot varandra.

Inom ramen för detta syfte studeras också eventuella förändringar i kamratstatus över tid.

Man kan utifrån det första delsyftet bl a fråga sig om de utstötta och isolerade barnens situation i 14-årsåldern är sämre än övriga barns, liksom den var i 11-årsåldern enligt Zettergrens (1977) resultat. Gäller det i så fall generellt eller är det i vissa specifika och avgränsade avseenden de har det sämre? Föreligger det några skillnader mellan könen?

Utifrån det andra delsyftet kan man ställa frågan ifall, och i så fall hur, barnens situation har förändrats från 11-årsåldern till 14-årsåldern, bl a i de avseenden som ovanstående frågor berör. Konvergerar grupperna med olika popularitet, divergerar de eller utvecklas de parallellt?

METOD

Översikt

Undersökningen har gjorts på barngrupper med extremt olika kamratstatus uttagna ur Örebroprojektets huvudgrupp. Örebroprojektet är ett longitudinellt forskningsprojekt kring anpassning och utveckling, vilket startade 1964. Den sk huvudgruppen består av de barn som började årskurs 3 i grundskolan i Örebro höstterminen 1964 (ca 1000 barn) och med jämna mellanrum har man genomfört datainsamlingar för att kartlägga eleverna, deras anpassning och deras miljö (se vidare Magnusson, Dunér & Zetterblom, 1975). På de här aktuella barngrupperna genomfördes en intensivundersökning i 11-årsåldern (åk 5) från vilken Adebäck (1969) och Zettergren (1977) rapporterat.

Ålder och årskurs

Vi har ovan skrivit och kommer framgent att skriva att barnen i åk 5 var i 11-årsåldern och i åk 8 i 14-årsåldern, vilket kanske kräver en kommentar. För att ta åk 8 som exempel så fyller de som gått en normal skolgång 14 år det kalenderår under vilket de på hösten börjar i åk 8. Det betyder att en del i början av åk 8 ännu inte har fyllt 14 år och att en del under vårterminen fyller 15 år. Med beaktande

av detta finner vi det mest adekvat att säga att barnen var i 14-årsåldern och menar därmed, i anslutning till vanligt språkbruk, tidsperioden från omkring 14 år till omkring 15 år. Samma resonemang gäller naturligtvis även för andra årskurser och åldrar som att barnen var i 11-årsåldern i åk 5.

Uttagning av barngrupperna

Barngrupperna uttogs alltså ur Örebroprojektets huvudgrupp på grundval av sociometriska kamratskattningar i åk 3 och 4, inför intensivundersökningen i åk 5. Man ville ha grupper med så stor skillnad i popularitet hos klasskamraterna av samma kön som möjligt, d v s en grupp mycket populära barn och en grupp med mycket impopulära barn, samt dessutom en mellangrupp. Pojkar och flickor åtskildes. En utförlig beskrivning av hur barngrupperna valts ut återfinns hos Adebäck (1969). Här ges en sammanfattning av förfarandet.

Uttagningskriterier: Eftersom intresset var inriktat på de elever vars kamratstatus är relativt stabil över en längre tidsperiod, och för att undvika att få med elever i grupperna som tillfälligtvis ligger på en viss statusnivå, gjordes mätningar med ett års mellanrum, dels under vårterminen i åk 3 (då barnen var i 9-10-årsåldern) och dels vårterminen i åk 4 (då barnen var i 10-11-årsåldern). Följande uttagningskriterier användes:

1. Rangordning 1965 (VT i åk 3). Eleverna rangordnade klasskamraterna av samma kön i den ordning de ville att kamraterna skulle flytta med vid ett eventuellt byte av klassrum. Förutsättningen var att inte alla elever skulle få plats i det nya klassrummet.
2. Sociometriska val 1965 (VT i åk 3). Eleverna fick välja de tre klasskamrater av eget kön som de helst ville leka med på rasterna och de tre klasskamrater de helst ville leka med på fritiden. En summering av de antal val varje elev erhållit sammanlagt vad gäller rast och fritid gjordes därefter.
3. Sociometriska val 1966 (VT i åk 4). Eleverna fick välja de tre klasskamrater av eget kön som de helst ville leka med på rasterna.

Undersökningsgruppen: Utifrån resultaten på de tre kriterievariablerna ovan uttogs barn som hade varit stabilt utstötta respektive populära under en period av (minst) 1 år (d v s från VT i åk 3 till VT i åk 4).

Eftersom kamratstatus kan ha samband med delvis olika faktorer, för pojkar respektive flickor, skedde en matchning med avseende på kön. Grupperna matchades också med avseende på skolklasstillhörighet för att få kontroll över den referensram som klassen utgör.

Totalt uttogs 6 grupper, med sammanlagt 90 elever. Till att börja med uttogs de 15 pojkar och flickor som hade de sämsta kamratrelationerna, de utstötta och isolerade grupperna.

Därefter uttogs de 15 pojkar respektive flickor som var mest omtyckta av kamraterna och som gick i samma klasser som de utstötta barnen. Bland de elever som låg genomsnittligt i samtliga kriterier på popularitet, uttogs med lottning 15 elever av vardera könet från de aktuella klasserna.

Barnen uttogs alltså i triader, så att för ett barn med mycket dåliga kamratrelationer uttogs ur samma klass ett barn med genomsnittliga kamratrelationer och ett med mycket goda kamratrelationer, alla av samma kön.

På detta sätt bildades tre grupper om 15 elever vardera för båda könen enligt följande (inom parentes anges förkortningen för varje grupp):

15 pojkar med mycket dåliga kamratrelationer	(P-)
15 pojkar med ordinära kamratrelationer	(PN)
15 pojkar med mycket goda kamratrelationer	(P+)
15 flickor med mycket dåliga kamratrelationer	(F-)
15 flickor med ordinära kamratrelationer	(FN)
15 flickor med mycket goda kamratrelationer	(F+)

Efterkontroll av vissa variabler: Efter uttagning av grupperna gjordes en kontroll av om det förelåg några skillnader i socialgrupps-tillhörighet, begåvning eller prestation. En utförlig presentation av denna kontroll ges hos Adebäck (1969), här följer en kort sammanfattning.

Det framkom inga systematiska samband mellan kamratstatus och socialgrupps-tillhörighet, dock förekom en icke-signifikant överrepresentation av lägre socialgrupper hos de utstötta flickorna.

De utstötta flickorna hade något lägre intelligensvärde än mittgruppen, men skillnaden var långt ifrån signifikant. Däremot hade de omtyckta flickorna signifikant högre intelligensvärden än de övriga grupperna.

De omtyckta pojkarna hade också högre intelligensvärden än övriga pojkgrupper, dock ej signifikant. Det förelåg ingen skillnad mellan den utstötta pojkgruppen och mittgruppen.

De utstötta pojkarna underpresterade i förhållande till sin begåvning, de omtyckta pojkarna överpresterade och mittgruppen presterade i nivå med begåvningen. För flickorna förelåg inte detta systematiska samband.

Intensivundersökningen i åk 5

När barnen i de utvalda barngrupperna gick i åk 5 (1966/67) genomförde Adebäck (1969) en intensivundersökning av dem. De använda instrumenten valdes så att det skulle vara möjligt att undersöka sambanden mellan kamratstatus och hemmiljö respektive kamratstatus och anpassning i olika miljösituationer. Instrumenten som användes var:

Intervju med modern

Intervju med fadern

Intervju med barnet självt i form av ett samtal kring ett bildmaterial

Lärointervju och lärarobservationer

Läkarundersökning

Dessa finns utförligt beskrivna hos Adebäck (1969) och också hos Zettergren (1977). Hos båda författarna finns också analyser av data och resultatredovisning från intensivundersökningen. Adebäck har analyserat data från moders- och fadersintervjun och Zettergren, mer heltäckande, data från samtliga instrument.

Ett av syftena med föreliggande undersökning är att jämföra barnens situation i 11-årsåldern (åk 5), då intensivundersökningen genomfördes, med deras situation i 14-årsåldern (åk 8), vilken kommer att analyseras här. Därför ges nedan i resultatdelen en relativt fyllig redogörelse för de resultat Zettergren (1977) erhållit från intensivundersökningen i åk 5.

Datainsamlingen i åk 8

När barnen gick i åk 8 (1969/70) genomfördes en av de regelbundet återkommande datainsamlingarna för hela populationen. De här aktuella barnen undersöktes inte speciellt utan våra variabler kommer från de instrument som användes i den allmänna datainsamlingen. Nedan ges en kort beskrivning av dessa instrument (förkortningar inom parentes):

Normenkät (Nek 8). Denna enkät konstruerades för "att studera hur dagens svenske tonåring upplever (perciperar) normförväntningar från kamrater och föräldrar och hur han själv (i sina egna normer) förhåller sig till dessa" som den övergripande målsättningen lyder hos Henricson (1971). Där finns också en utförlig beskrivning av tankarna bakom enkäten och dess utformning. Enkäten är utformad i tre delar, en evaluativ skattningsdel, en konativ skattningsdel och en enkät del med frågor om normsändaraspekter.

I den evaluativa skattningsdelen skattades egna värderingar, perciperade kamratvärderingar och perciperade föräldravärderingar i 10 normreglerade beteenden speciellt relevanta för tonårs- och skolsituationer.

I den konativa skattningsdelen skattades samma 10 situationer med avseende på egna beteendeintentioner, förväntat kamratbeteende och perciperade föräldraförväntningar på det egna beteendet. För varje situation genomfördes dessutom skattningar av föräldrarnas respektive kamraternas perciperade sanktionsstyrka. Slutligen frågades det efter om

Den delen i sista normenkäten bestod av frågor som huvudsakligen berörde a) kamrat- och föräldrarelationer, b) egna och hemmets normattityder och c) självupplevelse.

Normundersökningen genomfördes för samtliga elever i åk 8 i Örebro grundskolor under november 1969. Eleverna var då i 14-årsåldern. Henricson (1971) har rapporterat från denna undersökning.

Yrkesenkät (Yk 8). Denna enkät gavs på våren 1970 till alla elever i åk 8 i Örebro. Enkäten innehåller frågor om de ämnes- och linjeval man har gjort i grundskolans högstadium, frågor om inställningen till skolan och frågor om framtida yrkes- och studieval.

Symtombelastningsenkät (Sek 8). Syftet med enkäten var att mäta symtom på bristande anpassning hos flickor i adolescensen. Den har konstruerats av Crafoord (1972) och hos henne finns också en utförlig redovisning av hur enkäten blivit till.

Frågorna har formulerats så direkt och beteendenära samt med så enkla ord som möjligt, och med bundna svarsalternativ. Frågorna begränsades till att gälla den tidsperiod flickorna hade gått i åk 8 då fältundersökningen genomfördes i april 1970, dvs 8 månader. Populationen var samtliga flickor i åk 8 i Örebro. Dessa var på våren 1970 i 14-15-årsåldern.

Hos Crafoord (1972) finns en utförlig redovisning av resultaten från undersökningen på ovan beskrivna flickgrupp. Bl a har materialet faktoranalyserats och en del av de faktorer som framkom har använts i föreliggande studie.

Sociometriska skattningar (S 8). Eleverna fick rangordna sina klasskamrater av samma kön efter hur gärna de ville ha dem till klasskamrater. I princip är det samma skattningsförfarande som för en av kriterievariablerna i åk 3 (se ovan under rubriken: Uttagning av barngrupperna). Skillnaden är att i åk 8 fick eleverna rangordna kamraterna efter hur gärna de ville ha dem med på en skolresa istället för till ett nytt klassrum som i åk 3 (eleverna i 8:an saknar fast klassrum).

Eleverna fick även bedöma klasskamraterna av det motsatta könet på samma sätt.

Dessutom gjordes en självskattning där eleverna fick ange hur de trodde att kamraterna rangordnat dem i ovannämnda avseende. Dessa sociometriska skattningar gjordes av eleverna i åk 8 under våren 1970.

Prestationsmätningar. Intelligenstestet WIT III (Westrins Intelligence Scale, se Westrin, 1969) administrerades också i åk 8. Det består av 4 deltest: Analogier, Motsatser, Sifferkombinationer och Pussel. De två första deltesten mäter verbal förmåga, medan de bägge senare mäter logisk-induktiv respektive spatial förmåga. Vi har använt oss enbart av summan staninepoäng på hela testet, vilket ger ett mått på allmän begåvning.

Resultaten från standardiserade kunskapsprov som regelbundet används bl a i åk 8 för att justera betygsnivån i klasserna har insamlats som mått på skolprestation. Eftersom svenska är det enda prövade ämne där standardprovet är lika för alla elever i åk 8 (gällde alltså åk 8 1969/70) har endast resultaten för detta ämne medtagits.

Betygen kan betraktas som kanske mindre objektiva men mer omfattande mått på skolprestation än standardproven. Här har betygen i svenska och gymnastik från åk 8 medtagits. Matematik har inte kunnat medtagas då eleverna där läser olika kurser.

Variabelurval

Barnen har i åk 8 studerats i flera hundra enskilda variabler. För denna undersökning har ett urval gjorts enligt principen att variablerna skall ge så god information som möjligt i ett longitudinellt perspektiv d v s återknyta till den information som erhöles från intensivundersökningen i åk 5 (Zettergren, 1977). Variabelurvalet bör också i största möjliga utsträckning spegla barnens situation i åk 8, delvis oberoende av om liknande information finns för åk 5.

Den dirketa jämförbarheten mellan åk 5 och åk 8 begränsas av stora olikheter i datainsamlingarna. I åk 5 samlades materialet in huvudsakligen med hjälp av strukturerade intervjuer, medan datainsamlingen i åk 8 till största delen var baserad på enkäter. I åk 5 kom en stor del av informationen från andra källor än barnen själva (föräldrar, lärare, läkare, intervjuaere), medan nästan all information i åk 8 kom från barnen själva (i form av enkätsvar). Dessutom har få enskilda variabler samma eller nästan samma innehåll eller ordalydelse vid de båda tidpunkterna. En ytterligare komplikation är att en enkät i åk 8 gällde enbart flickor, nämligen symtombelastningsenkäten (Sek 8).

Jämförelsen mellan åk 5 och åk 8 kan alltså inte göras särskilt detaljerad eller på enskild variabelnivå, utan måste till största delen vara mer översiktlig och i sammanhörande block av variabler (se nedan grupperingen i variabelområden).

Lydelsen av de enskilda variablerna framgår av figurerna i resultatdelen.

Variabelgruppering

För grupperingen av variabler gäller i princip det som sagts ovan om variabelurvalet. Indelningen i variabelområden skall göras så att den möjliggör en jämförelse med resultatet i åk 5, samtidigt som grupperingen så bra som möjligt skall sammanfatta situationen i åk 8.

Varje variabeldomän täcker in en viss del av elevens livssituation där variablerna inom en domän har bedömts ha större släktskap med varandra än variablerna inom olika domäner. Denna psykologiskt betingade variabelklassifikation innebär att vi område för område kan studera relationen mellan kriterievariabeln kamratstatus och de variabler som ryms inom respektive område och på detta sätt belysa i vilken utsträckning som kamratstatus tycks vara kopplad till den aktuella variabeldomänen.

I den mån en liknande variabeldomän finns redovisad för åk 5 (se Zettergren, 1977) kan vi göra en longitudinell jämförelse mellan de bägge tidpunkterna.

Variabelklassifikationen resulterade i nedanstående variabeldomäner, där vi också redovisar antalet variabler inom respektive domän och från vilket instrument de har hämtats. Variabelantal redovisat inom parentes gäller flickorna. En summering har också gjorts av totala antalet variabler för pojkar respektive flickor. Att antalet skiljer sig åt beror naturligtvis på att en enkät, symtombelastningsenkäten (Sek 8), administrerades för enbart flickorna.

Instrument	Variabeldomän	Antal variabler
S 8	Kamratstatus i åk 8	2
Nek 8, S 8	Barnets upplevelse av sin kamrat-situation	4
Nek 8	Barnets upplevelse av sig själv i relation till kamraterna	6
Nek 8	Barnets upplevelse av föräldrarnas förtroende i olika situationer	8
Nek 8	Föräldrarnas reaktion vid olika norm- och regelbrott enligt barnet	8
Nek 8	Attityd till referensgrupper: föräldrar och kamrater	3
Sek 8	Barnets relationer till sin sociala om-givning (enbart flickor)	- (5)
Yk 8	Allmän inställning till skolan	4
Prestationsmätningar	Prestationsvariabler	4
Yk 8	Krav och önskemål på framtida arbete	6
Nek 8	Yttre anpassning - attityder till nor-mer och regler	8
Nek 8	Yttre anpassning - beteendeintentioner	8
Nek 8	Yttre anpassning - beteenden	8
Nek 8, Sek 8	Inställning till och erfarenhet av sexualitet	2 (4)
Sek 8	Barnets personlighet och sociala be-teende (enbart flickor)	- (5)
Summa variabler		71 (83)

Analysmetoder

Data har i samtliga variabler analyserats med kamratstatus som oberoende variabel. Analyserna har skett på gruppnivå med användande av den extremgruppsindelning som tidigare redovisats. Pojkar och flickor har analyserats var för sig, då det föreföll tänkbart att skillnader fanns mellan könen i hur olika kamratstatus manifesterade sig i andra variabler.

Den statistiska prövningen har skett med parvisa t-prövningar av medeltalsskillnader för grupperna med olika kamratstatus och uppdelat efter kön. Det bör påpekas att antagandena för de statistiska prövningarna ofta inte kan anses ens approximativt uppfyllda. Detta är nästan alltid fallet när man analyserar icke-experimentella data, som ej utgörs av strikt slumpmässiga stickprov. Tolkningen av enskilda signifikanser är därför vanskelig och man bör därför hellre se till meningsfulla resultatmönster inom varje variabeldomän. Även den stora mängden prövningar gör att man bör vara speciellt försiktig vid tolkningar av enskilda signifikanser.

Resultatredovisning

Resultaten av de statistiska bearbetningarna redovisas i figurer och tabeller. I figurerna visas z-transformerade medeltalsprofiler med könsvis jämförelse av grupperna med olika kamratstatus och uppdelat på variabeldomäner. I figurerna anges även signifikanta resultat av t-prövningarna. De enskilda variablerna utskrivs i figurerna med lydelse och variabelnummer. Numret är variabelns beteckning vid de statistiska bearbetningarna.

De variabler som finns i figurerna redovisas även i en bilaga i tabellform. Tabellerna innehåller gruppvisa aritmetiska medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för samtliga variabler som återfinns i figurerna. Variablerna anges med sitt variabelnummer. För att få en uppfattning om gruppmedelvärdenas läga på variabelskalorna, redovisas också skalornas absoluta extremvärden numeriskt och med verbål förankring.

Bortfall

Av de ursprungligen 15 barnen i varje grupp återstår i åk 8:

Grupp	P-	PN	P+	F-	FN	F+
Antal	13	13	15	11	12	13

Det gör summa 77 barn. Resterande 13 barn utgör bortfallet beroende på utflyttning från Örebro. Det kan vara av intresse att undersöka om bortfallet skiljer sig från gruppen som helhet i uttagningsvariabeln kamratstatus. Vi väljer att studera värdena på uttagningskriteriet rangordning vid 10 års ålder (VT i åk 3). I detta kriterium är barnen inplacerade på en kontinuerlig Z-skala och skiljer sig inom varje grupp en del från varandra. I de övriga kriterierna, sociometriska val i åk 3 och åk 4, har lågstatusbarnen nästan genomgående 0 val, några enstaka får 1 eller 2 val. För en beskrivning av kriterierna se ovan i redogörelsen för uttagningen av barngrupperna.

Bortfallsanalysen här avser lågstatusgrupperna och högstatusgrupperna. Grupperna med genomsnittligt populära barn är mindre intressanta i detta sammanhang eftersom de representerar ett lottat urval från den stora mängden genomsnittligt populära barn.

Det visar sig för lågstatusgruppen av båda könen att barnen i bortfallet genomsnittligt är något mindre populära än gruppen som helhet. När det gäller högstatusgrupperna finns det ett bortfall enbart för flickgruppen. Flickorna i bortfallet har samma medelvärde som gruppen i sin helhet. Sammanfattningsvis skiljer sig inte bortfallet nämnvärt från gruppmedelvärdena avseende kamratstatus i åk 3 och därför kan grupperna i det avseendet även i åk 8 betecknas som representativa.

Ett annat problem är det varierande bortfallet i åk 8 som beror på att uppgifter saknas för en del individer, troligen på grund av sjukdom eller skolk. Men också på att vissa barn inte svarat på alla frågor i enkäterna. Ett studium av tabellbilagan, där uppgifter om antalet individer som har värden för varje enskild variabel ingår, visar att i den mån det är något

bortfall så rör det sig om en eller ibland några enstaka individer i varje grupp. Det rör sig därför antagligen om ett relativt slumpmässigt bortfall, som inte torde ha någon större inverkan på våra resultat.

Det kan i den här diskussionen om bortfall vara adekvat att ta upp frågan om varför vi använder oss av data från åk 8 i vår undersökning och inte från åk 9, som kanske kunde anses rimligare, eftersom det är sista årskursen i den obligatoriska skolan. Orsaken är att bortfallet ökar från åk 8 till åk 9 och ytterligare någon individ försvinner från varje grupp. Detta relativt måttliga bortfall gäller dock inte för gruppen lågstatuspojkar, från vilken hela 5 individer försvinner. Gruppen reduceras till 8 individer i åk 9, endast drygt hälften av den ursprungliga.

För att minimera bortfallet har vi alltså valt att använda data från åk 8, och detta särskilt under beaktande av att gruppen med lågstatuspojkar reduceras så avsevärt från åk 8 till åk 9. I diskussionsdelen sist i rapporten kommer vi att närmare analysera och diskutera detta bortfall.

RESULTAT

1. Kamratstatus

Uttagningen av barngrupperna grundar sig ju på barnens kamratstatus. Bl a av det skälet är det av stort intresse att studera kamratpopulariteten i åk 8 då barnen var i 14-årsåldern. Vi har i åk 8 sociometrisk skattningar av kamratpopularitet, vilka berör klasskamraternas inställning till barnet, dels kamrater av samma kön, vilket motsvarar kriterievariablerna och dels kamrater av motsatt kön. Alla i samma klass har fått rangordna kamrater av sitt eget kön respektive av motsatt kön efter hur gärna de ville ha dem med på en skolresa. De statistiska bearbetningarna redovisas i figur 1 och tabell 1 i bilagan.

Ur figuren kan man dra slutsatsen att det finns en stabilitet i kamratstatus från uttagningen av grupperna i åk 3 och 4 till åk 8. För både pojkar och flickor gäller att den enligt kriterierna mycket impopulära gruppen, de utstötta och isolerade barnen, i åk 8 fortfarande är väsentligt mindre populär än övriga grupper, medan högstatusgruppen fortfarande är populärast. Många av medelvärdesskillnaderna mellan grupperna är signifikanta och särskilt gäller detta då lågstatusgruppen jämförs med de övriga grupperna. Lågstatusgruppen skiljer sig alltså markant från de båda övriga grupperna medan dessa inte skiljer sig lika mycket från varandra, en tendens som framför allt gäller flickorna.

Intressant att notera är också att ovan beskrivna resultat gäller både för populariteten hos kamrater av eget kön, vilket överensstämmer med kriterievariablerna, och i nästan lika hög grad för populariteten hos kamrater av motsatt kön. Schematiskt kan detta uttryckas så att lågstatusgruppen är impopulär hos klasskamraterna, relativt oberoende av dessas kön. Detsamma gäller för högstatusgruppens popularitet.

Figur 1. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta kamratstatus i åk 8.

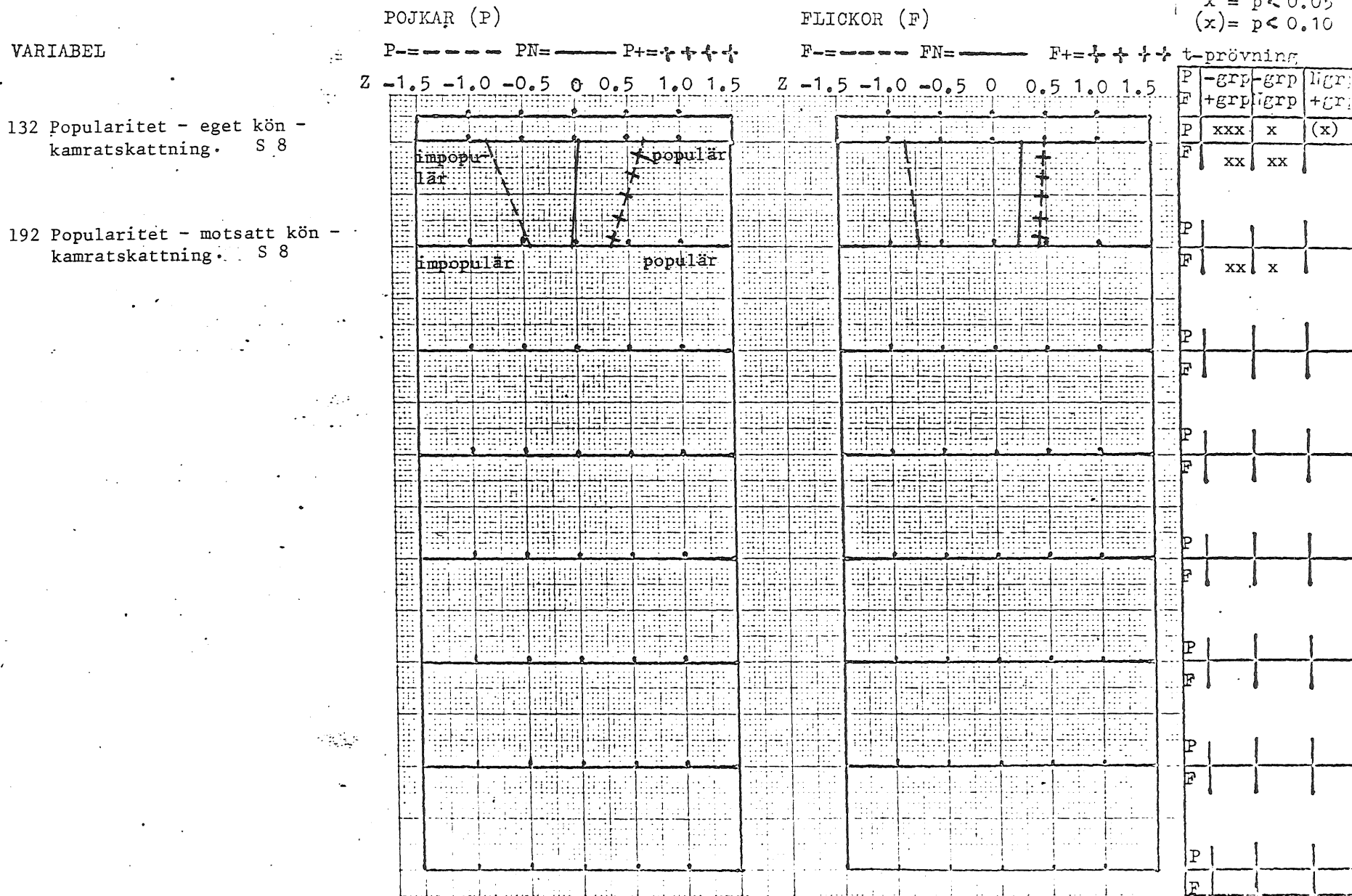
SIGNIFIKANSNIVÅ

xxx = $p < 0.001$

xx = $p < 0.01$

x = $p < 0.05$

(x) = $p < 0.10$

Det bör betonas att resultatet gäller på gruppnivå. Av tabellen ser man att standardavvikelsen är relativt stor för alla grupper. För både pojkar och flickor och för båda variablerna har lågstatusgruppen den största inomgruppsvariationen. I åk 3 och åk 4 var grupperna nästan helt homogena med avseende på kamratstatus eftersom detta var kriterievariabeln. Det har alltså skett en betydande heterogenisering, antagligen både beroende på regressionseffekter och på verkliga förändringar i de enskilda individernas kamratstatus.

Sammanfattande kan sägas att barnens kamratstatus på gruppnivå uppvisar samma mönster som i åk 3 och 4, där motsvarande variabler låg till grund för uttagningen av grupperna. Detta resultat pekar på en långvarig kontinuitet och stabilitet i gruppernas kamratstatus medan alltså enskilda individers kamratstatus kan ha förändrats avsevärt.

De flesta forskare och teoretiker är ense om kamraternas stora betydelse i adolescensen och därför inger lågstatusgruppernas fortsatta impopularitet hos klasskamraterna oro inför framtiden. Hur kommer dessa barns utveckling att gestalta sig utan det stöd och de identifikationsmöjligheter som goda kamratkontakter ger?

2. Barnets upplevelse av kamratsituationen

I föregående avsnitt visades att lågstatusgruppen även i åk 8 är minst populär bland klasskamraterna medan högstatusgruppen är populärast. Detta gäller alltså enligt klasskamraternas skattningar. Hur upplever då de undersökta barnen själva sina kamratrelationer? I figur 2 och tabell 2 i bilagan har vi sammanställt några variabler som behandlar kamratsituationen i barnets egna ögon. Det är dels variabler från normenkäten och i ett fall en sociometrisk självskattning av populariteten hos klasskamrater av eget kön.

Figuren visar klart att flickorna i högstatusgruppen upplever sin kamratsituation som bättre än vad flickorna i lågstatusgruppen gör. Högstatusflickorna har i högre utsträckning någon bästa vän/vänner och någon att vara med och de känner sig mer populära. Skillnaden mellan högstatusgruppen och lågstatusgruppen är signifikant i samtliga variabler medan gruppen med genomsnittlig status genomgående ligger mellan extremgrupperna. Flickgrupperna gör alltså en relativt realistisk uppskattning av sin kamratsituation, om man som kriterium använder kamrat-skattningarna i föregående avsnitt.

För pojkarna är resultatet mer komplicerat. Vad gäller de två övre variablerna i figuren är skillnaderna mellan grupperna små. I de två övriga variablerna som direkt rör popularitet är skillnaderna mellan grupperna stora och i många fall signifikanta. Lågstatusgruppens pojkar känner sig betydligt mindre populära än övriga pojkar, vilket man ju kunde förvänta sig. Förvånande är däremot att det är gruppen med genomsnittlig kamratstatus som har den mest positiva uppskattningen av sin popularitet. Detta stämmer inte med uttagningskriteriet om kamratpopularitet, och mer relevant inte heller med det resultat som erhöles i föregående avsnitt, där det visade sig att gruppernas popularitet hos kamraterna är relativt sett oförändrad i åk 8 jämfört med uttagningen i åk 3 och 4.

De genomsnittligt populära barnen är emellertid samplade från den stora grupp barn som är genomsnittligt populär (se uttagning av barngrupperna i metoddelen ovan). Ett sample ska visserligen representera populationen men samplet skiljer sig nästan alltid från populationen i vissa avseenden. Det är i det perspektivet rimligt att se vårt resultat som en samplingseffekt; i den genomsnittligt populära gruppen har vi råkat få en överrepresentation av pojkar som överskattar sin popularitet. I annat fall måste vi anta att de genomsnittligt populära pojkarna i gemen skattar sin egen popularitet högre än de pojkar som verkligen är mycket populära, och det verkar inte rimligt. Dessutom blev ju resultatet för flickorna det förväntade, d v s att de genomsnittligt populära flickorna också upplever sig som genomsnittligt populära.

Den enda mer genomgående skillnad mellan grupperna i heterogenitet som kunde avläsas ur tabellen är att flickgruppen med genomsnittlig status i 3 variabler av 4 har den största inomgruppsvariationen bland flickgrupperna. Råmedelvärdena ger inte vid handen att det skulle föreligga någon absolut skillnad mellan pojkar och flickor.

Helhetsintrycket blir att resultatet för flickorna är det förväntade, d v s att högstatusgruppen upplever sin kamratsituation mest positivt och lågstatusgruppen mest negativt. För pojkarna är det bara de direkta popularitetsvariablerna som differentierar mellan grupperna. Lågstatusgruppen upplever sig som minst populär medan det oväntat är gruppen med genomsnittlig status som upplever sig som mest populär. Det sistnämnda resultatet är dock sannolikt en samplingseffekt enligt vårt resonemang ovan.

Viktigt att poängtera är att det alltså verkar som om lågstatusgruppens barn av bägge könen på ett realistiskt sätt percipierar sin negativa, yttre kamratsituation som den framgår i ovanstående avsnitt. Med andra ord de blundar inte för eller förtränger att de är impopulära hos kamraterna.

Longitudinell jämförelse: De variabelgrupperingar från åk 5 som närmast kan jämföras med här redovisade variabler är de som rör elevens relationer till klasskamrater respektive övriga kamrater enligt elevintervjun (Zettergren, 1977). I åk 5 hade lågstatusgruppen av bägge könen genomgående de sämsta kamratrelationerna medan högstatusgruppen hade de bästa. Resultatet gäller för både klasskamrater och övriga kamrater och en övervägande del av skillnaderna mellan grupperna är signifikanta. Lågstatusbarnen upplevde sig oftare utsatta för aggressivitet av olika slag från kamraterna och var själva oftare aggressiva. De upplevde sig ha svårigheter och konflikter med kamraterna, kände sig isolerade och utstötta och hade en negativ inställning till kamraterna. För högstatusbarnen gäller motsatsen medan barnen med genomsnittlig status befann sig mellan extremgrupperna.

Resultaten i åk 8 visar på en i stort sett oförändrad situation för flickornas del avseende upplevd kamratsituation, d v s lågstatusflickorna upplever sin kamratsituation mest negativt och högstatusflickorna sin situation mest positivt.

Flickornas upplevda kamratsituation kan alltså på gruppnivå sägas vara rätt stabil och realistisk i denna jämförelse mellan åk 5 och åk 8.

Som ovan relaterats skiljer sig pojkgrupperna i åk 8 åt endast i de två direkta popularitetsvariablerna. Liksom i åk 5 upplever sig lågstatuspojkarna som minst populära, vilket liksom hos flickorna, visar på en stabil och realistisk upplevelse av den negativa kamratsituationen. Det faktum att det är pojkarna med genomsnittlig kamratstatus som har den mest positiva upplevelsen av sin popularitet i åk 8, har vi tolkat som en samplingseffekt.

3. Barnets upplevelse av sig själv (sin personlighet) i relation till kamraterna.

Hur upplever barnet sig självt och sitt beteende i relation till kamraterna? Den frågan söker vi här besvara med variabler hämtade från normenkäten (Nek 8), vilka redovisas i figur 3 och tabell 3 i bilagan.

Figuren visar att grupperna med olika kamratstatus inte skiljer sig så mycket eller entydigt från varandra. För pojkarna kan vi dock urskilja vissa tendenser.

Lågstatuspojkarna upplever det inte som särskilt viktigt att vara eller göra sig populär hos kamrater (variabel 096, 099 och 100) och de känner sig i högre grad annorlunda än jämnåriga (variabel 098). Skillnaderna till övriga grupper är dock inte signifikanta (utom i ett fall).

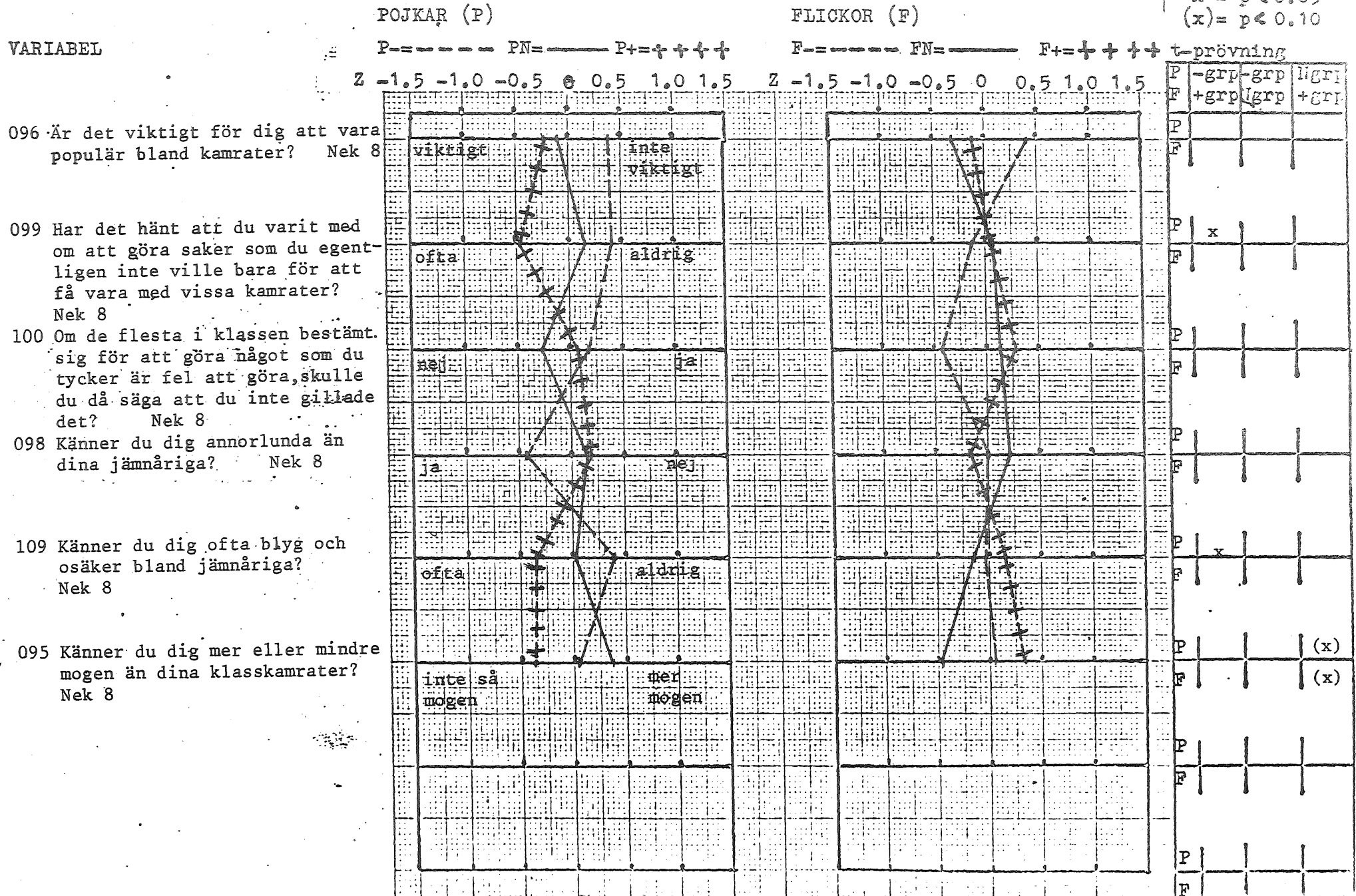
Trots avsaknaden av signifikanser är det intressant att notera att lågstatuspojkarna, och till viss del också lågstatusflickorna, alltså inte upplever relationerna till kamraterna som särskilt viktiga. Resultatet kan tyda på att dessa pojkar med vetskap om sina dåliga kamratrelationer (se föregående avsnitt om upplevelse av kamratsituationen) söker reducera betydelsen av sådana relationer. Detta är i överensstämmelse med Festingers (1957) teori om kognitiva dissonans, som säger att individen söker reducera eller undvika spänningen mellan två eller flera inkonsistenta kognitiva element, för att uppnå ett konsistent jämviktstillstånd eller kognitiv konsonans. Att en individ med dåliga kamratrelationer inte heller fäster så stor vikt vid sådana relationer är alltså i Festingers termer kognitivt konsonant.

Högstatuspojkarna upplever det som viktigare än övriga pojkgrupper att vara eller göra sig populära hos kamraterna (variabel 096 och 099). Dessutom känner de sig mer blyga och osäkra och mindre mogna än kamraterna (variabel 109 och 095). Resultatet är svårtolkat, men den vikt dessa pojkar lägger vid kamratkontakterna kan kanske leda till eller kompenjera en känsla av osäkerhet i kamratumgänget. Osäkerhet bl a om hur de skall bete sig för att behålla eller öka sin popularitet. Alexander (1952) menar att hög popularitet i vissa fall kan vara ett substitut för självständighet och säkerhet, en tolkning som rymmer med vårt resultat.

Några tendenser vad gäller skillnader i inomgruppsvariationen kunde ej utläsas ur tabellen.

Longitudinell jämförelse: Motsvarande variabler finns inte redovisade för åk 5, varför ingen jämförelse kan göras.

Figur 3. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta barnets upplevelse av sig själv i relation till kamraterna.

xxx = $p < 0.001$ xx = $p < 0.01$ x = $p < 0.05$ (x) = $p < 0.10$

4. Barnets upplevelse av föräldrarnas förtroende

Denna variabeldomän avser att spegla barnets upplevelse av föräldrarnas förtroende i olika situationer vilka innebär en frestelse för barnet att bryta mot regler och normer. Upplever barnet något stöd och förtroende från de införlivade föräldrabildderna när det gäller att stå emot frestelsen eller känner barnet att föräldrarna inte litar på det? Variablerna är hämtade från normenkäten och resultatet redovisas i figur 4 och tabell 4 i bilagan.

Varken för pojkar eller flickor finns några signifikanta medelvärdeskillnader mellan grupperna och figuren visar att profilerna för de olika grupperna på ett oregelbundet sätt slingrar sig om varandra. Något meningsfullt mönster kunde alltså inte urskiljas för något av könen.

I tabellen ser man att pojkarnas summamedelvärden är högre än flickornas, dvs pojkarna upplever sig i mindre utsträckning än flickorna ha föräldrarnas förtroende i olika situationer.

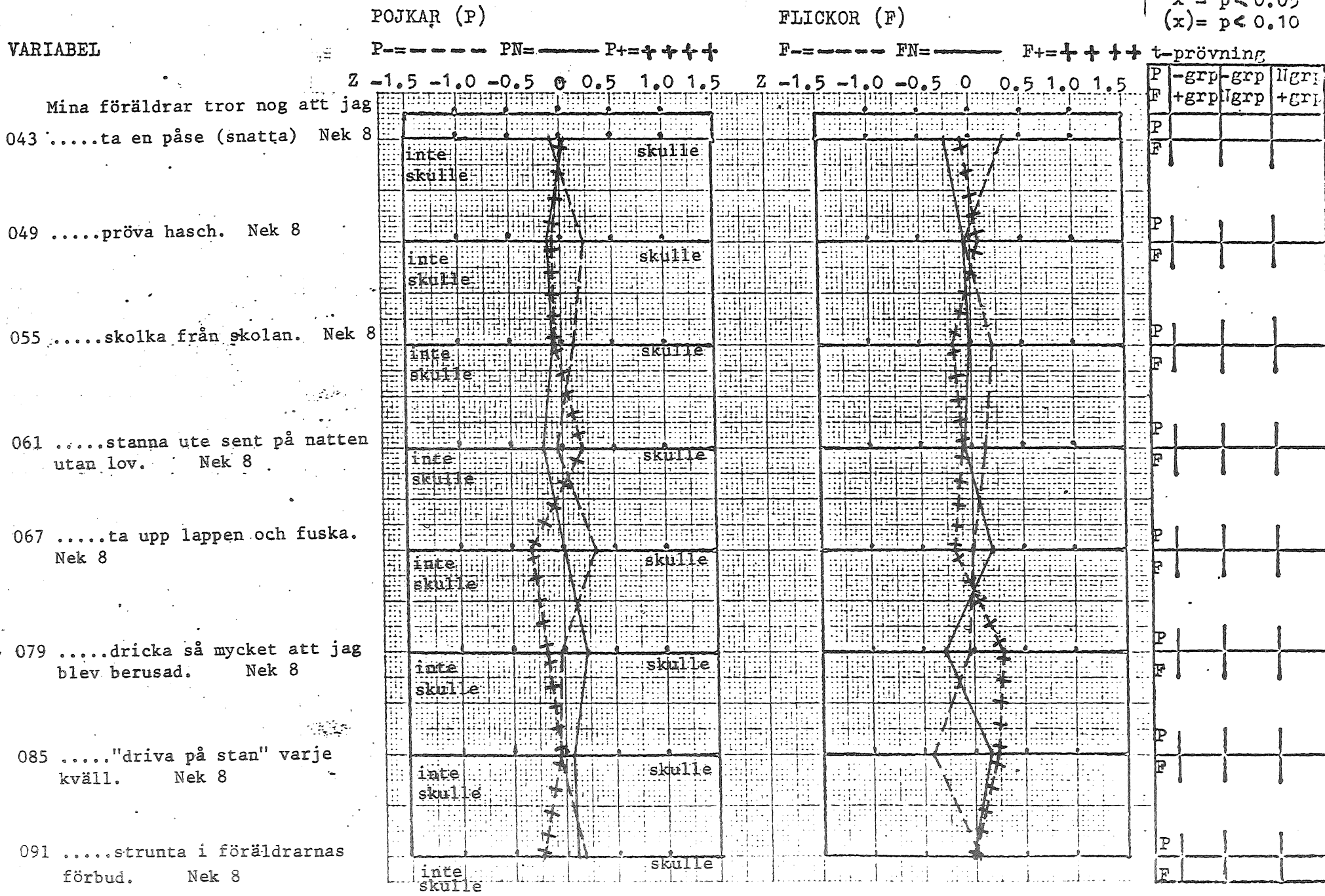
I 7 av 8 variabler är inomgruppsvariationen störst för lågstatusgruppen hos pojkarna, medan samma tendens inte finns för flickgrupperna.

Longitudinell jämförelse: Någon motsvarighet till de här aktuella variablerna finns inte för åk 5. En allmän erfarenhet från undersökningarna i åk 5 är dock att det visade sig värdefullt att ha separata intervjuer med fadern respektive modern. Föräldrarna skilde sig nämligen åt i vissa avseenden i sina relationer till barnet och speciellt gällde detta låg- och högstatusgruppen för pojkarna. Viktigare i det här sammanhanget är dock att lågstatusgruppens (av bägge könen) föräldrar upplevde hematmosfären som mer disharmonisk och sina relationer med varandra som sämre än vad övriga föräldrar gjorde samt att de oftare var oeniga i uppfostringsfrågor (se vidare Zettergren, 1977).

Med ledning av dessa resultat frågar man sig om det inte hade varit bättre att i åk 8 separera barnets upplevelse av moderns respektive faderns förtroende. Genom att betrakta föräldrarna som en enhet utsuddas eventuella skillnader i hur barnet upplever dem och man erhåller en kompromiss eller ett svar med slagsida åt någondera föräldern. Detta betyder också att eventuella skillnader mellan grupperna kan ha missats. Sammanfattningsvis är det alltså möjligt att det föreligger differenser mellan grupperna i den aktuella variabeldomänen, men att dessa differenser inte framträder på grund av att föräldrarna ses som en enhet.

Figur 4. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4, i variabler som avsågs mäta barnets upplevelse av föräldrarnas förtroende i olika situationer.

xxx = p < 0.001
 xx = p < 0.01
 x = p < 0.05
 (x) = p < 0.10

5. Norm- och regelbrott - hur tror barnet att föräldrarna reagerar?

I normenkäten finns frågor som avsåg att mäta föräldrarnas reaktion vid olika norm- och regelbrott enligt barnet. I stort sett handlar variablerna om barnets upplevelse av i vad mån föräldrarna bryr sig om ifall barnet gör något olovligt. Resultatet redovisas i figur 5 och tabell 5 i bilagan.

Figuren ger inte något belägg för att grupperna, vare sig för pojkar eller flickor, skulle skilja sig åt i denna variabelomän. Medelvärdesprofilerna korsar varandra oregelbundet och några signifikanta resultat föreligger inte. Möjligen finns en tendens till att flickorna i högstatusgruppen i högre utsträckning än övriga flickor upplever att deras föräldrar skulle ogilla om de gjorde något olovligt.

Ur tabellen kunde inga tendenser vad gäller skillnader i inomgruppsvariation iakttas. Råmedelvärdena för pojkar och flickor skiljer sig inte heller nämnvärt eller genomgående åt något håll.

Den sammanfattande slutsatsen blir att de här aktuella variablerna inte kunde visas differentiera mellan grupperna med olika kamratstatus.

Longitudinell jämförelse: Några jämförbara variabler finns inte från åk 5. Däremot gäller även här det resonemang som fördes i föregående avsnitt om nackdelarna med att betrakta föräldrarna som en enhet och hur detta kan dölja skillnader mellan grupperna.

6. Attityd till referensgrupperna föräldrar och kamrater

Vissa variabler från normenkäten speglar barnens attityd till föräldrar och kamrater vid en jämförelse av dessa båda referensgrupper. I figur 6 och tabell 6 i bilagan visas resultat av de statistiska bearbetningarna.

Figuren ger inga entydiga besked om skillnader mellan grupperna i attityd till referensgrupper. Den enda statistiskt säkerställda skillnaden gäller för pojkarna i den sista variabeln i figuren. Det visar sig att lågstatuspojkarna mer sällan än övriga pojkar är tveksamma när det gäller att ta ställning till om de skall rätta sig efter föräldrarna eller följa kamraterna.

Det viktigaste resultatet är dock att vi inte kunde finna belägg för några differenser mellan grupperna avseende kamrat- respektive föräldraorientering.

Tabellen ger inte vid handen att det skulle föreligga några speciella tendenser med avseende på inomgruppsvariationen.

Longitudinell jämförelse: Inga liknande variabler finns i åk 5, varför den longitudinella jämförelsen inte är aktuell här.

Figur 5. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4, i variabler som avsågs mäta föräldrarnas reaktion vid olika norm- och regelbrott enligt barnet.

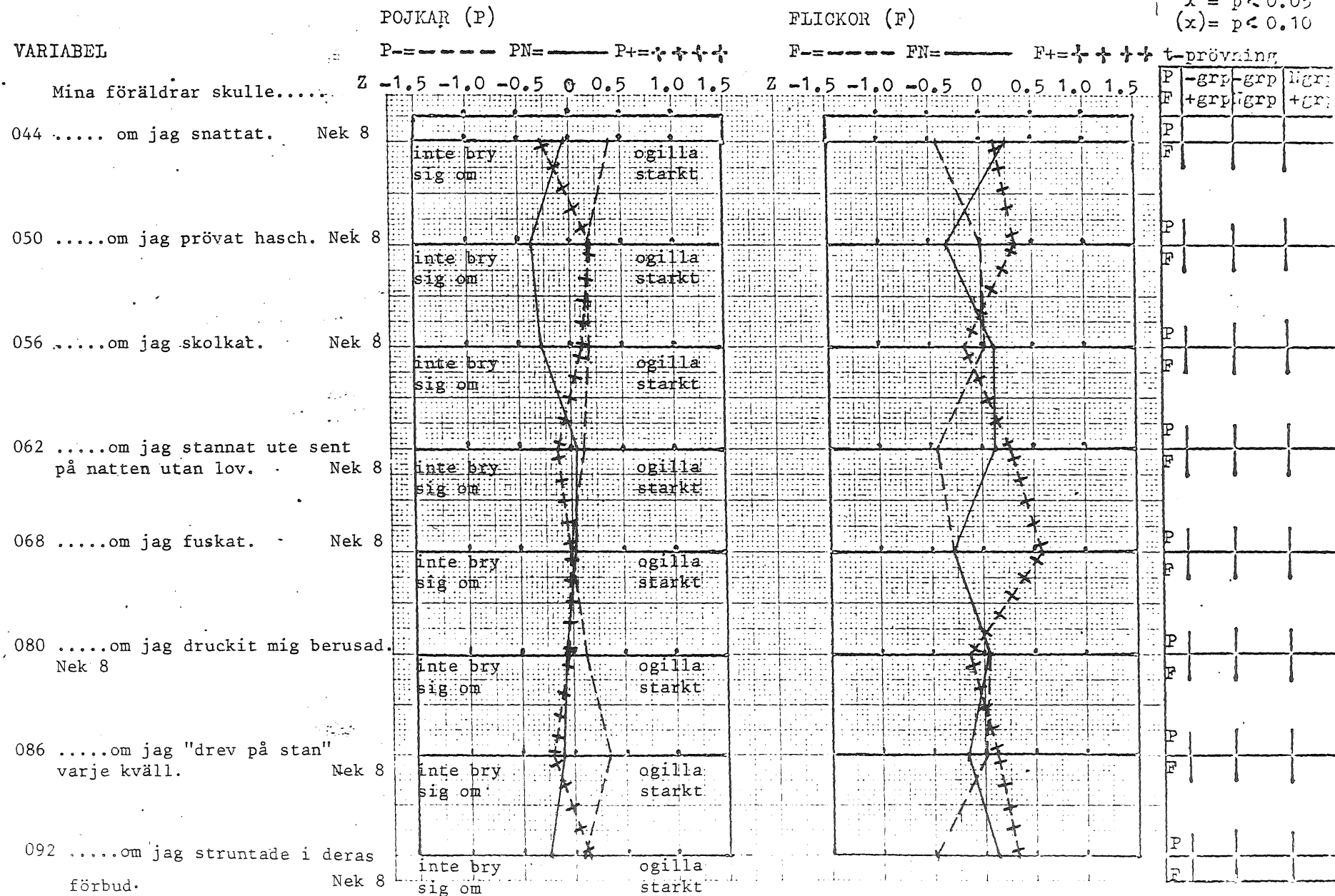
SIGNIFIKANSNIVÅ

xxx = $p < 0.001$

xx = $p < 0.01$

x = $p < 0.05$

(x) = $p < 0.10$

Figur.6. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4, i variabler som avsågs mäta attityd till referensgrupper: föräldrar och kamrater.

XXX = $p < 0.001$ XX = $p < 0.01$ x = $p < 0.05$ (x) = $p < 0.10$

VARIABEL

POJKAR (P)

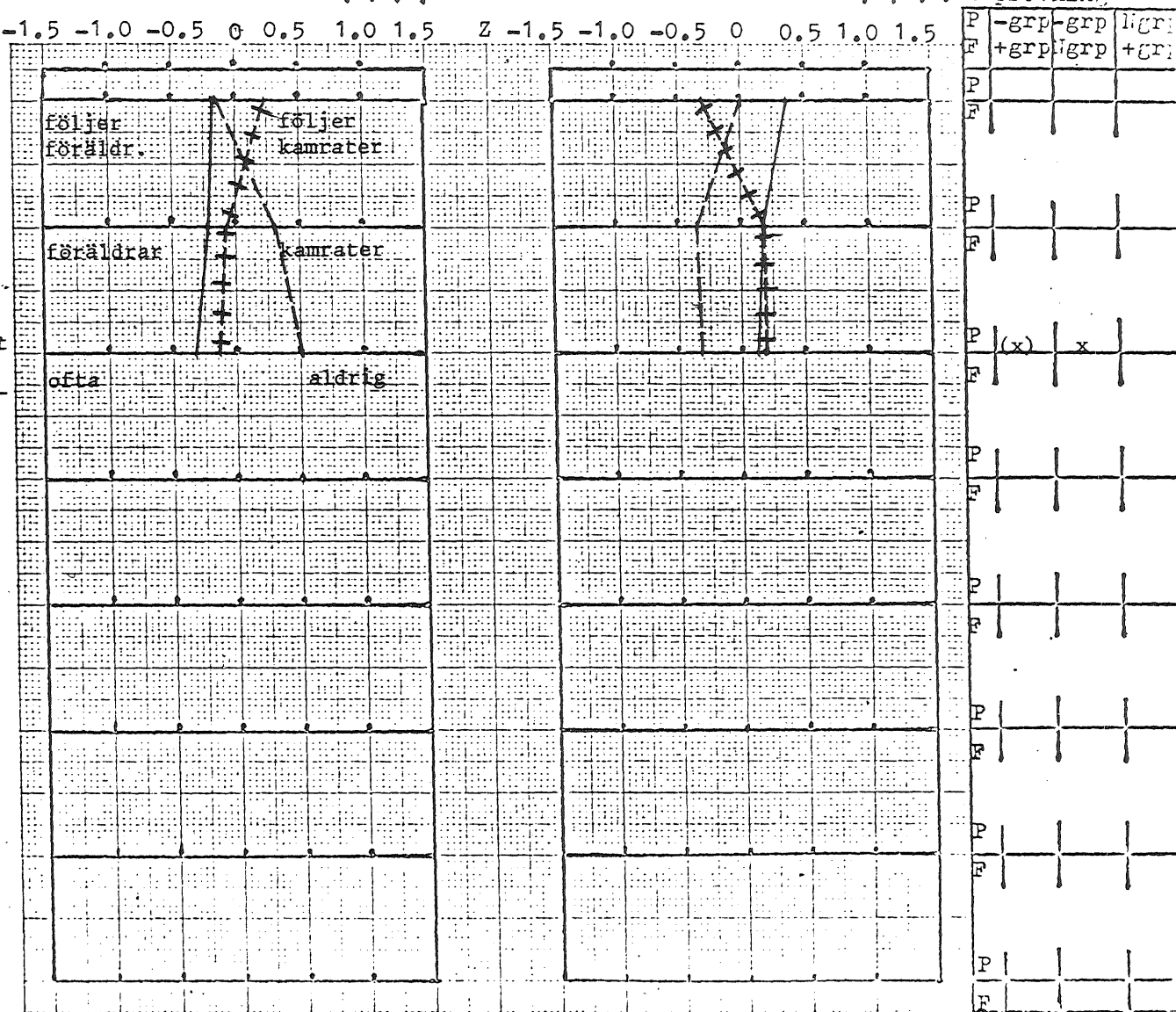
FLICKOR (F)

P=----- PN=----- P+=+ + + +

F=----- FN=----- F+=+ + + + t-prövning

Z -1.5 -1.0 -0.5 0 0.5 1.0 1.5 Z -1.5 -1.0 -0.5 0 0.5 1.0 1.5

- 102 Om dina föräldrar vill att du skall göra en sak medan dina kamrater föreslår något helt annat - hur brukar det i allmänhet gå då? Nek 8
- 108 Vem tycker du i allmänhet förstår dig bäst - kamrater eller föräldrar? Nek 8
- 106 Händer det ofta att du inte vet om du skall rätta dig efter dina föräldrars regler och förhållningsorder eller göra som kamraterna tycker? Nek 8

7. Sociala relationer (enbart flickor)

Dåliga kamratrelationer kan vara en indikator på störningar i de sociala relationerna i vidare bemärkelse, vilket resultaten från åk 5 visar (se Zettergren, 1977). I åk 8 mättes sociala relationer i ett antal faktorskalor i symtomenkäten. I figur 7 och tabell 7 i bilagan visas resultatet av jämförelsen mellan statusgrupperna. Som synes där finns data enbart för flickorna, eftersom symtomenkäten var en specialenkät endast avsedd för flickor.

{Det framgår klart av figuren att lågstatusgruppen skiljer sig från övriga grupper i samtliga variabler. Flickorna i lågstatusgruppen har sämre mammarelationer, papparelationer, hemrelationer, lärar- och skolrelationer samt givetvis kamratrelationer. För samtliga dessa viktiga personer och sociala miljöer är alltså dessa flickors situation mer utsatt och besvärlig.

Högstatusgruppen och gruppen med genomsnittlig kamratstatus ligger nära varandra utom i fråga om lärar- och skolrelation samt kamratrelationer, där högstatusgruppen ligger bättre till. I det sistnämnda fallet överensstämmer resultatet i princip med uttagningskriterierna, vilket ytterligare bekräftar kamratrelationernas stabilitet på gruppnivå (se också ovan i avsnittet om kamratstatus).

Inga uppenbara tendenser förelåg för inomgruppsvariationen.

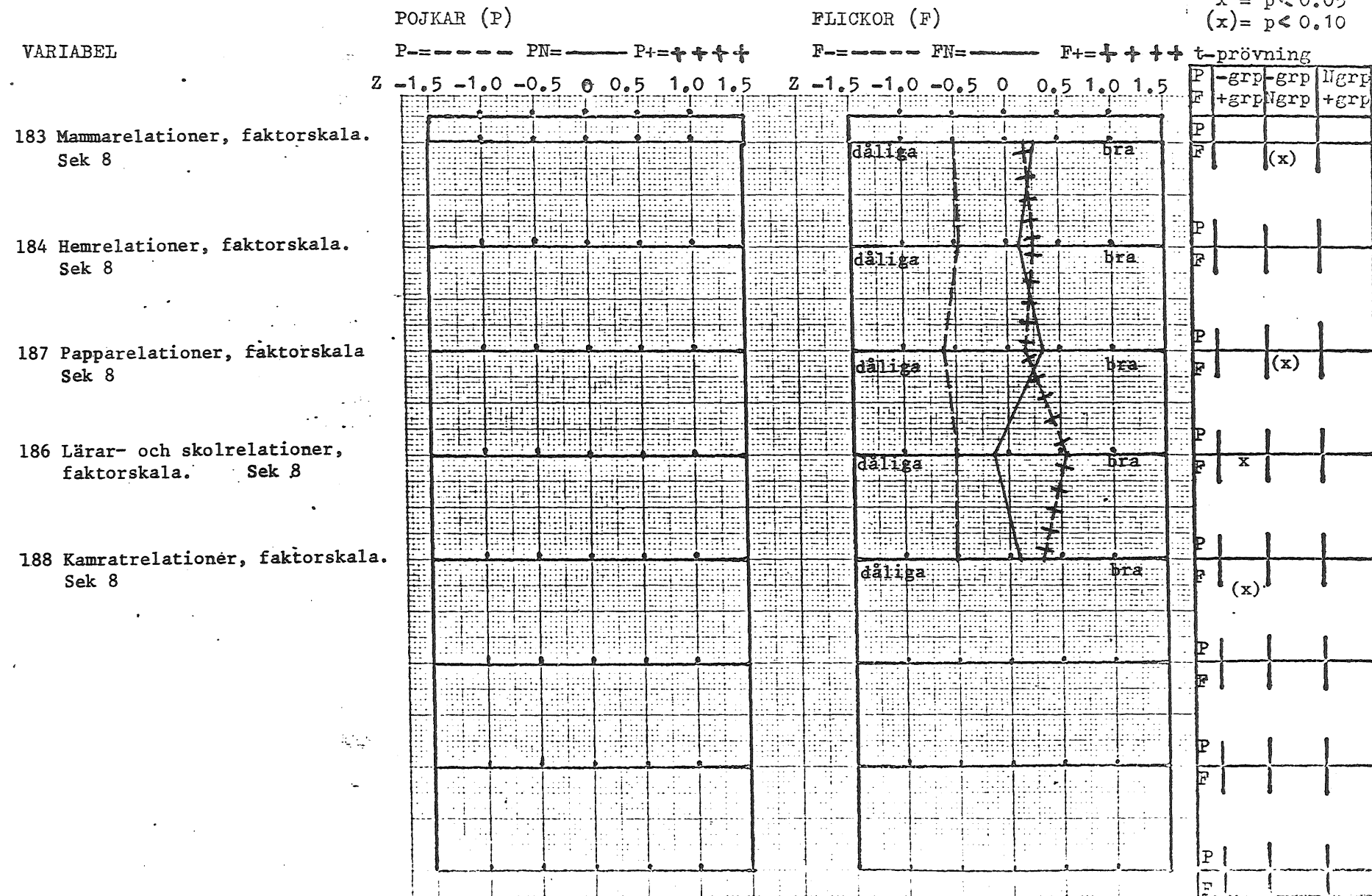
Sammanfattande visade det sig att lågstatusgruppen genomgående har klart sämre relationer till viktiga personer och sociala miljöer än övriga grupper. Högstatusgruppen har bäst relationer till kamrater, skola och lärare, medan den för övrigt inte skiljer sig från gruppen med genomsnittlig status.

Longitudinell jämförelse: I åk 5 har en mängd information insamlats om barnens sociala relationer i de avseenden som här är aktuella. Man fann där att lågstatusflickorna (och för den delen även pojkarna) förutom sämre kamratrelationer också hade sämre relationer till lärare och trivdes sämre i skolan än övriga barn. De kom från en mer otrygg och disharmonisk hemmiljö och hade sämre relationer till sina föräldrar (se Zettergren, 1977). Allt detta står i överensstämmelse med lågstatusflickornas situation även i åk 8. De allmänna relationsproblemen, både till jämnåriga och vuxna, som var så markanta i åk 5 kvarstod alltså i stor utsträckning i åk 8.

Ett annat överensstämmande resultat från båda tidpunkterna var att lågstatusgruppen skiljer sig mer från de båda övriga grupperna än vad dessa skiljer sig från varandra, och att det huvudsakligen är högstatusgruppen som har de bästa sociala relationerna.

Det bör ännu en gång betonas att jämförelsen avser enbart flickorna då motsvarande variabler inte finns insamlade för pojkarna i åk 8.

Figur 7. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4, i faktorer som avsågs mäta barnets relationer till sin sociala omgivning (enbart flickor).

xxx = $p < 0.001$ xx = $p < 0.01$ x = $p < 0.05$ (x) = $p < 0.10$

8. Allmän inställning till skolan

Denna variabeldomän behandlar barnens allmänna inställning till skolan. Variablerna är hämtade från yrkesenkäten (Yk 8), och redovisas i figur 8 och tabell 8 i bilagan.

Vad gäller pojkarna kan inga genomgående skillnader mellan grupperna utläsas ur figuren. Medelvärdena ligger relativt nära varandra och de skillnader som föreligger är riktade åt olika håll. Pojkgrupperna kan alltså inte sägas skilja sig åt i allmän inställning till skolan och skolarbetet.

För flickorna visar figuren att högstatusgruppen har den mest positiva inställningen till skolan och att lågstatusgruppen, om än inte lika klart, är mest negativ. Relativt de övriga flickorna trivs högstatusflickorna i skolan, tycker att skolarbetet i stort sett är meningsfullt, gör sitt bästa och kan tänka sig studera längre tid efter grundskolan. För flickorna i lågstatusgruppen gäller det omvända, med det undantaget att flickorna i den genomsnittliga statusgruppen är mindre benägna att studera vidare efter grundskolan. Även om tendensen var den ovan beskrivna saknas nästan helt signifikanta skillnader mellan grupperna i de enskilda variablerna. Endast avseende skolarbetets meningsfullhet skiljer sig högstatus- och lågstatusgrupperna för flickorna signifikant från varandra (på 10 %-nivån).

Ur tabellen framgår att råmedelvärdena för flickgrupperna är högre än för pojkgrupperna, vilket tyder på att flickorna i gemen har en mer positiv inställning till skolan än pojkarna. En jämförelse av inomgruppsvariationen för grupperna visar inga genomgående skillnader åt något håll, vare sig för pojkar eller flickor.

Sammanfattningsvis antyder resultatet att lågstatusflickorna är mer negativt inställda till skolan än övriga flickor, medan högstatusflickorna är mer positivt inställda. För pojkgrupperna föreligger inte några genomgående skillnader i inställning till skolan.

Longitudinell jämförelse: I åk 5 hade lågstatusgruppen av bägge könen en markant sämre skoltrivsel och mer negativ inställning till skolan än de övriga grupperna, medan högstatusgruppen var mest positiv (Zettergren, 1977). Som vi sett ovan har dessa skillnader mellan grupperna utjämnats i åk 8 och det är enbart för flickorna man kan tala om kvarstående skillnader i samma riktning som i åk 5, d v s lågstatusflickorna är mest negativa och högstatusflickorna mest positiva till skolan.

9. Begåvning och skolprestation

Flera forskare har funnit att ett positivt samband ofta råder mellan kamratstatus och begåvning t ex Roff, Sells och Golden (1972), Gallagher (1958) och inom Örebroprojektet Josephson (1967). En sådan tendens förelåg även för våra barn i den efterkontroll som Adebäck (1969) gjorde beträffande begåvning (se ovan i metoddelen). Efter som begåvningstest avser att spegla en relativt konstant egenskap hos individen bör tendensen vara densamma när barnen kommit upp i 14-årsåldern, d v s en positiv samgång mellan kamratstatus och begåvning. I figur 9 och tabell 9 visas resultaten från ett begåvningstest (WIT III, se Westrin, 1969) och också från några prestationvariabler.

Ur figuren kan man utläsa att lågstatusgruppen har klart sämre värden än högstatusgruppen och att skillnaden nästan genomgående är signifikant. Resultatet är detsamma för båda könen, men mest markant för flickorna. Gruppen med genomsnittlig status ligger mellan de båda andra grupperna.

Barnen i lågstatusgrupperna har signifikant lägre poäng på intelligenstestet jämfört med högstatusbarnen och deras intellektuella prestationer (standardprov och betyg i svenska) är också signifikant sämre. Även för den fysiska prestationen (gymnastikbetyget) föreligger samma mönster. Enligt dessa resultat verkar barnen med låg kamratstatus ha sämre resurser, både intellektuellt och fysiskt jämfört med barnen i övriga grupper och då speciellt högstatusbarnen.

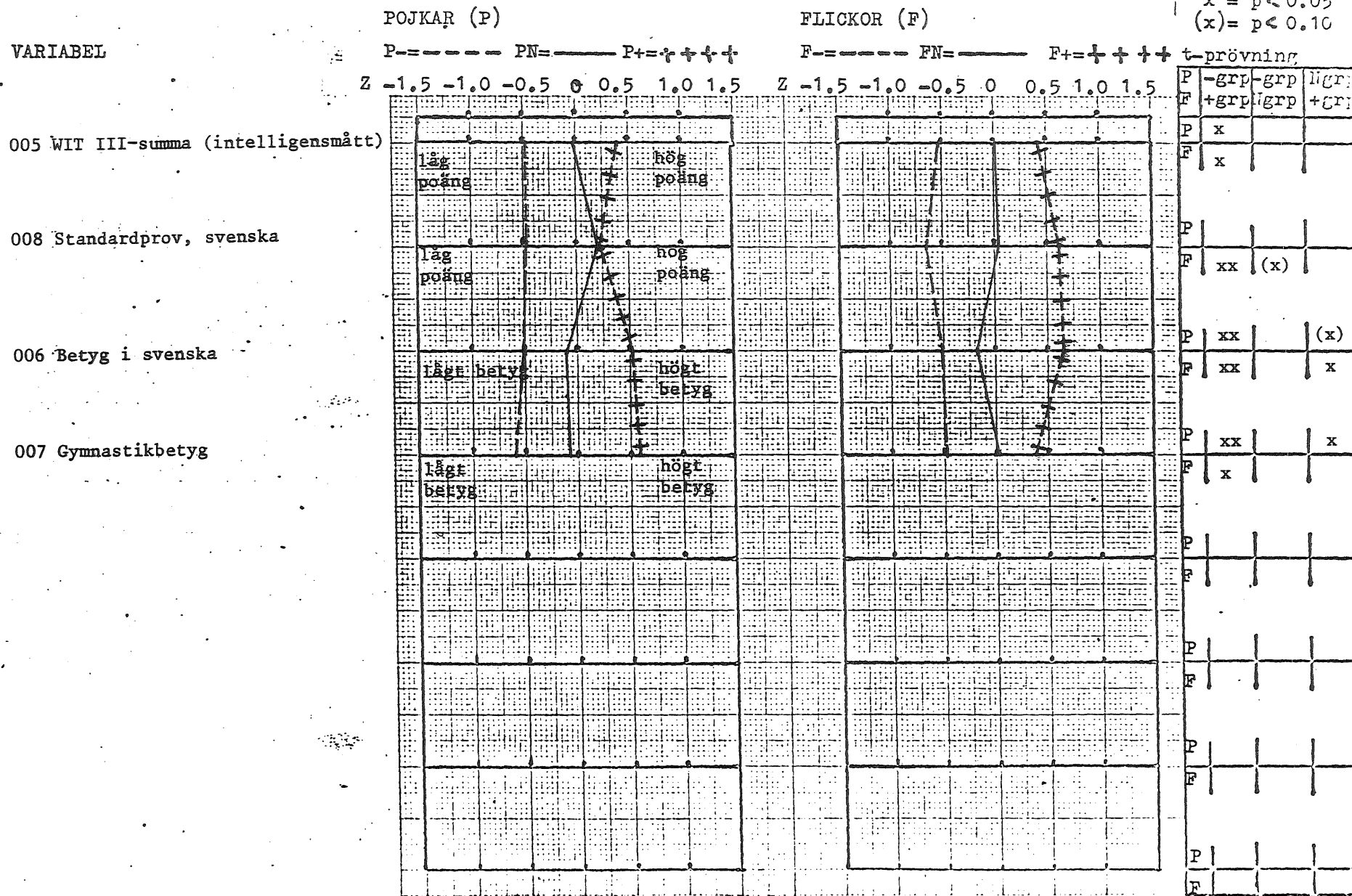
Tabellen visar att lågstatuspojkar i 3 av 4 variabler har den största inomgruppsvariationen jämfört med övriga pojkgrupper, medan ingen speciell tendens föreligger för flickorna i detta avseende. Flickorna har genomgående högre råmedelvärden än pojkarna, vilket tyder på att deras intellektuella kapacitet är högre än pojkarnas. Däremot är det svårt att uttala sig om skillnaderna i gymnastikbetyget, eftersom flickor och pojkar har gymnastikundervisning separat.

Som sammanfattning kan sägas att klara och genomgående medeltalskillnader mellan grupperna föreligger inom denna variabelomän, så att lågstatusgruppernas intellektuella och fysiska resurser som de mäts i skolan, är signifikant sämre än högstatusgruppernas, med de genomsnittliga statusgrupperna mitt emellan. I 3 av 4 variabler har lågstatusgruppen bland pojkarna störst spridning, medan en liknande tendens inte finns för flickorna..

Longitudinell jämförelse: Någre prestationsmått finns inte för åk 5 men däremot föreligger från åk 3 intelligensdata och standardprov i svenska. Dessa variabler jämför vi här med motsvarande variabler i åk 8, som de redovisas i figur 9.

I åk 3 mättes intelligensen med hjälp av testbatteriet DBA-differentiell begåvningsanalys (Härnquist, 1961) och inte med WIT III (Westrin, 1969) som i åk 8. Båda testen är dock huvudsakligen en summering av ungefär samma intelligensfaktorer, nämligen verbal, logisk-induktiv och spatial förmåga. Intelligenstestet i åk 3 användes av Adebäck (1969) när hon gjorde en efterkontroll av vissa variabler (se ovan i metoddelen).

Figur 9. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4, i intelligens- och prestationsvariabler.

xxx = $p < 0.001$ xx = $p < 0.01$ x = $p < 0.05$ (x) = $p < 0.10$

Adebäck (1969) fann att i åk 3 hade den populära pojkgruppen ett högre intelligensmedelvärde på DBA än övriga pojkgrupper. Skillnaden var dock inte fullt signifikant på 5 %-nivån. Lågstatusgruppen och gruppen med genomsnittlig status skilde sig inte nämnvärt från varandra. I åk 8 (se figur 9) har högstatusgruppen fortfarande det högsta intelligensmedelvärdet och differensen till lågstatusgruppen är signifikant (5 %-nivån). De genomsnittligt populära pojkarna ligger nu ungefär mitt emellan extremgrupperna.

För flickornas del gällde i åk 3 att den populära flickgruppens intelligensmedelvärde låg betydligt över övriga flickgrupper; skillnaden till lågstatusgruppen var starkt signifikant (0.1 %-nivån) och även till mittgruppen var skillnaden signifikant (5 %-nivån). Mittgruppens flickor hade något högre intelligensmedelvärden än lågstatusflickorna. Figur 9 visar att den inbördes placeringen av flickgrupperna är densamma i åk 8, men att den enda signifikanta skillnaden är den mellan högstatusgruppen med det högsta intelligensvärdet och lågstatusgruppen med det lägsta (5 %-nivån). Den genomsnittliga gruppens flickor låg ungefär mitt emellan de övriga grupperna.

Sammanfattande om intelligensutvecklingen kan sägas att inga större förändringar har skett från åk 3 till åk 8. Både för pojkar och flickor gäller att den relativa ordningen mellan grupperna var densamma vid båda tidpunkterna. Högstatusgruppen hade nästan genomgående signifikant högre intelligensvärden än lågstatusgruppen och gruppen med genomsnittlig status befann sig mellan de båda andra.

I tabell A redovisas gruppernas poängmedelvärde och standardavvikelse i standardprovet i svenska för åk 3. Ju högre poäng desto bättre resultat.

Tabell A. Medelvärden och spridning i standardprov, svenska i åk 3 för de olika kamratstatusgrupperna

	P-	PN	P+	F-	FN	F+
M	41.7	44.3	53.3	40.5	50.6	54.6
S	10.9	13.4	14.5	9.1	10.5	14.0

En t-prövning visar att för pojkarna hade högstatusgruppen ett signifikant högre värde än lågstatusgruppen på 5 %-nivån. Övriga differenser hos pojkarna var inte signifikanta. För flickorna gäller att både högstatusgruppen och gruppen med genomsnittlig status hade signifikant högre värde än lågstatusgruppen (1 %-nivån). Sammanfattningsvis så hade för båda könen högstatusgruppen det högsta värdet, signifikant högre än lågstatusgruppen, och gruppen med genomsnittlig status befann sig mellan dessa grupper. Ur figur 9 kan man utläsa att situationen är ungefär densamma i åk 8. Det som förändrats är att inga signifikanta skillnader föreligger för pojkarna och att den genomsnittliga pojkgruppen har ett nästan lika högt medelvärde som högstatusgruppen.

I dessa variabler, intelligensmått och standardprov i svenska, var gruppernas situation relativt varandra ungefär densamma både i åk 3 och i åk 8. Detta longitudinella perspektiv på barnens begåvning och skolprestation stärker ytterligare antagandet att lågstatusbarnens intellektuella resurser och begåvning, sådan den framträder i skolan, är lägre än övriga barns och speciellt då jämfört med högstatusbarnen.

10. Krav och önskemål på framtida arbete

Om olika krav och önskemål på framtida arbete handlar den variabeldomän som redovisas i figur 10 och tabell 10 i bilagan. Variablerna är hämtade från yrkesenkäten (Yk 8).

De små skillnader mellan grupperna som figuren uppvisar ger inte stöd åt tanken att de skulle skilja sig åt i denna variabeldomän. Möjligen och med stor tvekan skulle man kunna säga att högstatuspojkarna, relativt de övriga pojkgrupperna, i större utsträckning vill komma i kontakt med folk, ta hand om andra människor och vistas utomhus i sitt arbete, samt att deras yrke anses fint. Medelvärdesskillnaderna är dock inte signifikanta. Resultatet skulle kunna tolkas så att högstatuspojkarnas bättre sociala relationer också ger utslag i önskemål om ett mer socialt och kontaktrinriktat arbete.

Tabellen visar att inomgruppsvariationen för pojkgrupperna i 4 av 6 variabler är störst för lågstatusgruppen, medan någon tendens åt samma håll inte finns för flickorna. Observera också i tabellen den antagligen könsrollsbedingade stora skillnaden mellan pojkar och flickor när det gäller vikten av att i ett arbete få ta hand om andra människor och hjälpa dem (variabel 124). För flickorna i gemen är detta betydligt viktigare än för pojkarna (skillnaden i summamedelvärde är nästan ett helt skalsteg på en 4-gradig skala).

Longitudinell jämförelse: Inga frågor om framtida arbete förekom i åk 5. Detta område har ju inte heller någon särskild aktualitet då, med så många kvar i den obligatoriska skolan.

11. Yttre anpassning - attityder

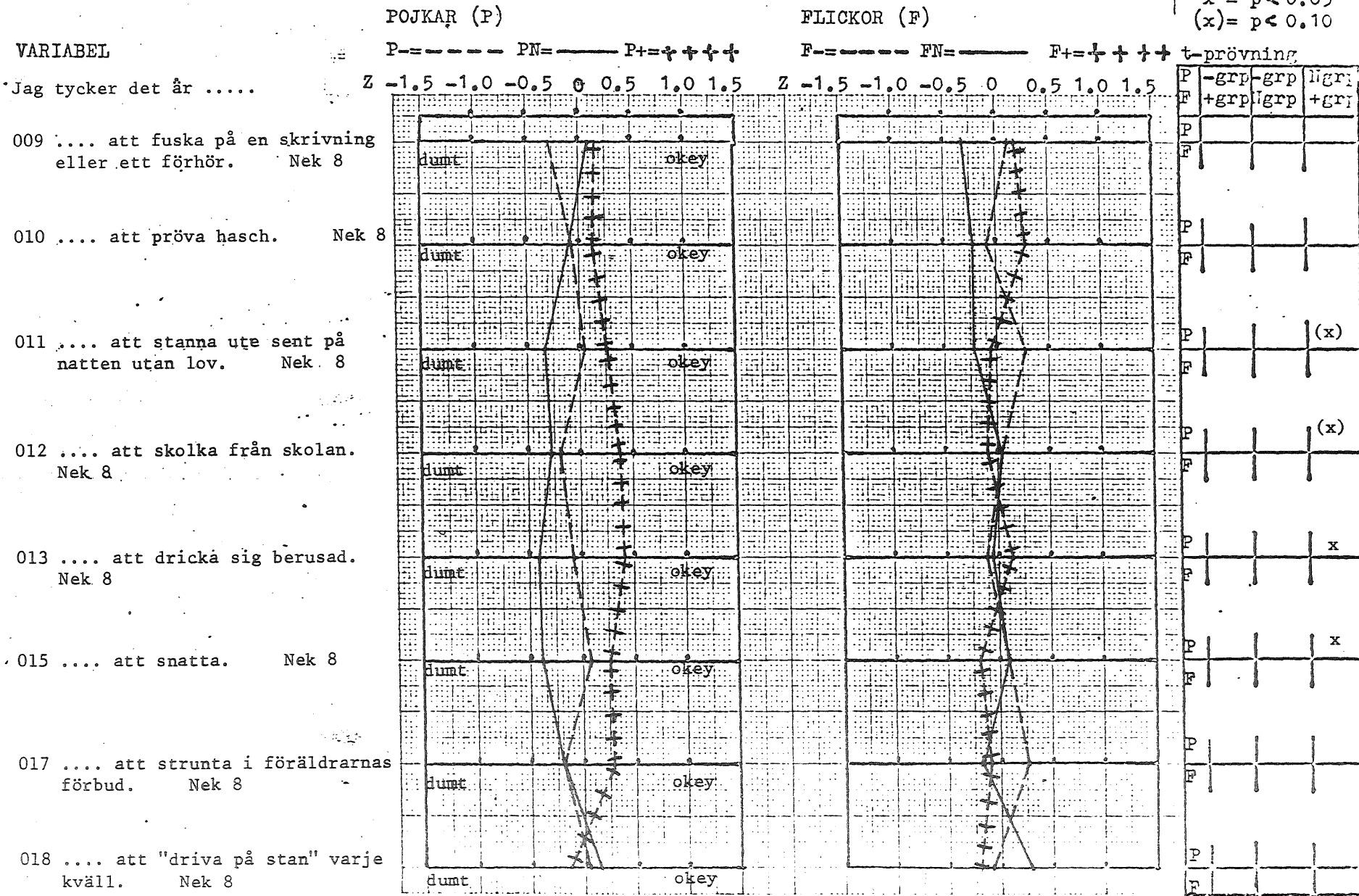
Barnens yttre anpassning avspeglar sig bl a i deras förhållningssätt till normer och regler. I denna variabeldomän och de nästföljande två variabeldomänerna skall vi redovisa attityder, beteendeintentioner och direkta beteenden i relation till normer och regler, som de framkommer i normenkäten (Nek 8). Det bör betonas att det rör sig om beteendenormer som vanligtvis inte är reglerade i lag utan baserar sig på samhällets, föräldrarnas och skolans förväntningar och sanktioner, s k normalnormer (se Henricson, 1971).

I detta avsnitt tar vi upp attityder till regler och normer. Resultaten redovisas i figur 11 och tabell 11 i bilagan.

Figur 11. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4, i variabler som avsågs mäta yttre anpassning - attityder till normer och regler.

SIGNIFIKANSHIV

xxx = $p < 0.001$
 xx = $p < 0.01$
 x = $p < 0.05$
 (x) = $p < 0.10$

Ur figuren kan man inte utläsa några stora eller entydiga skillnader mellan flickgrupperna. För pojkarna visar det sig att högstatusgruppen är mindre konform än de övriga grupperna. Det gäller nästan genomgående att de bedömer de olika norm- och regelbrotten mer liberalt. En jämförelse mellan de båda övriga pojkgrupperna antyder att gruppen med genomsnittlig kamratstatus har den mest negativa inställningen till norm- och regelbrott.

I tabellen ser man att bland pojkarna har lågstatusgruppen den största spridningen i 6 av 8 variabler. Denna tendens finns inte för flickgrupperna. Summamedelvärdet för flickgrupperna är nästan genomgående lägre än motsvarande värde för pojkarna, vilket tyder på att flickorna i sina attityder är mer konforma än pojkarna.

Det sammanfattande intrycket är att högstatuspojkarna i sina attityder är mindre konforma än övriga pojkar, och att pojkarna med genomsnittlig kamratstatus verkar vara mest konforma. Bland pojkarna har lågstatusgruppen den största spridningen i flertalet variabler. För flickorna kunde inga slutsatser om skillnader mellan grupperna dras ur resultatet.

Longitudinell jämförelse: Här redovisade variabler har ingen motsvarighet i åk 5.

12. Yttre anpassning - beteendeintentioner

Denna variabeldomän berör handlingsintentioner i samband med norm- och regelbrott; i vad mån man skulle kunna tänka sig att bryta mot normer och regler i olika situationer. Variablerna är hämtade ifrån normenkäten (Nek 8) och resultaten redovisas i figur 12 och tabell 12 i bilagan.

Figuren visar att skillnaderna mellan flickgrupperna i dessa variabler är små (inga signifikanta skillnader) och riktade åt olika håll. För flickornas del kunde man alltså inte finna något samband mellan kamratstatus och intentioner vid norm- och regelbrott. Detsamma gäller ju också avseende attityder till regler och normer enligt närmast ovanstående avsnitt.

Även om det också för pojkgrupperna är få signifikanta skillnader blir helhetsintrycket att pojkarna med genomsnittlig kamratstatus är minst benägna att bryta regler och normer (gäller faktiskt för alla variablerna) och att lågstatus- och högstatuspojkarna ligger på ungefär samma intentionsnivå. Att pojkgruppen med genomsnittlig status är mest konform framgår ju också delvis i föregående avsnitt om attityder till normer och regler.

Av tabellen visar det sig återigen att lågstatusgruppen bland pojkarna har den största inomgruppsvariationen i flertalet variabler, 7 av 8, medan detta inte gäller för flickorna.

Figur 12. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4, i variabler som avsågs mäta yttre anpassning - beteendeintentioner.

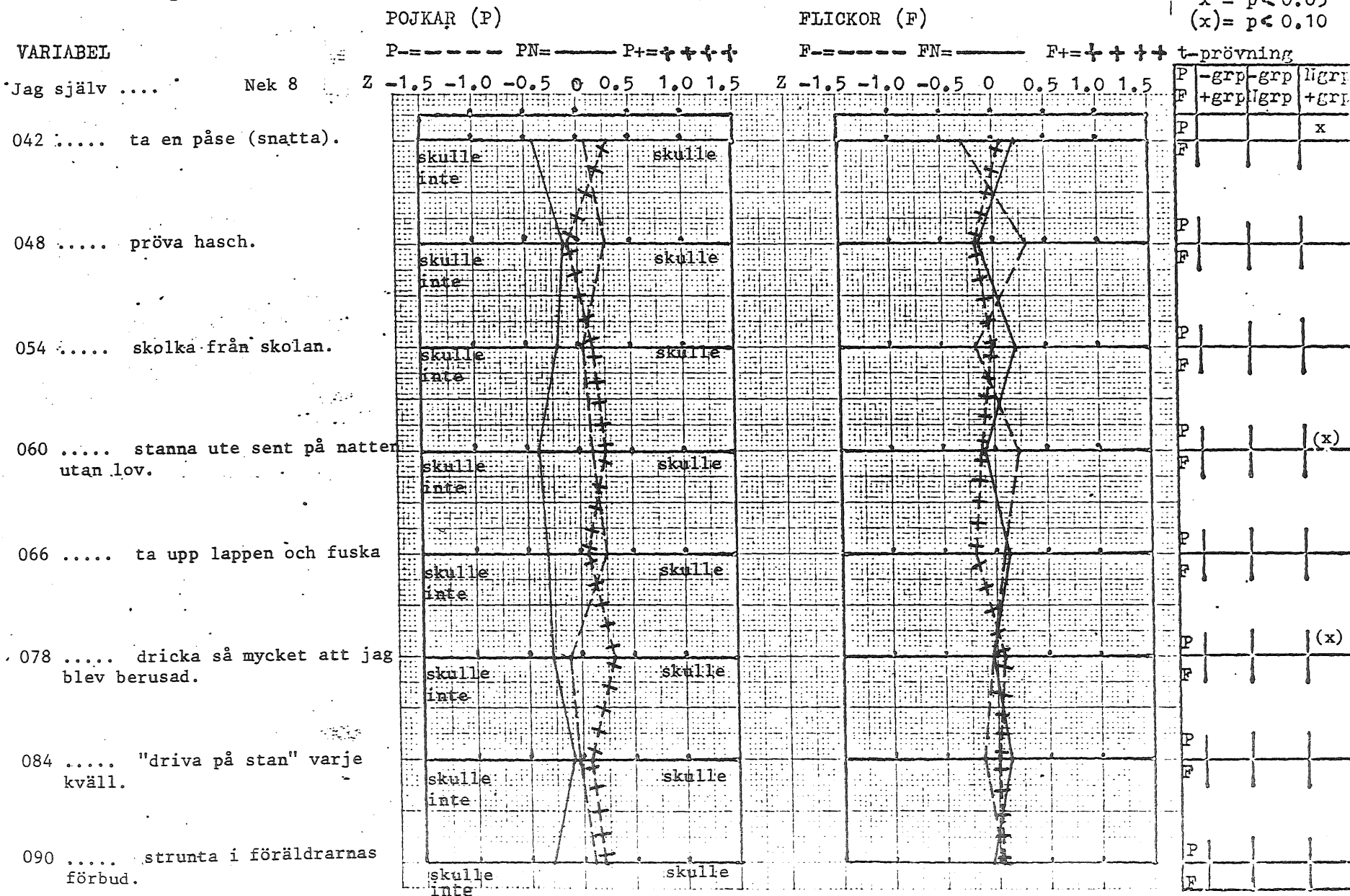
SIGNIFIKANSNIVÅ

xxx = $p < 0.001$

xx = $p < 0.01$

x = $p < 0.05$

(x) = $p < 0.10$

I tabellen ser man också att flickorna i flertalet variabler har lägre råmedelvärden än pojkarna, d v s är mindre benägna att bryta mot olika normer, vilket överensstämmer med att deras attityder till normer och regler också är mer positiva enligt ovanstående avsnitt.

Ett sammanfattande omdöme blir att resultatet vad avser beteendeintentioner i stor utsträckning överensstämmer med det som erhöles för attityder till normer och regler. Pojkgruppen med genomsnittlig kamratstatus är mindre benägen att bryta regler och normer än övriga pojkgrupper, medan dessa i sin tur är relativt likvärdiga. Spridningen är för pojkarna störst i lågstatusgruppen. Inte heller i denna variabelomän kunde flickgrupperna meningsfullt skiljas från varandra.

Longitudinell jämförelse: Liksom i föregående avsnitt finns inte heller här några jämförbara variabler i åk 5.

13. Yttre anpassning - beteenden

Ovan har vi behandlat attityder och beteendeintentioner inför regler och normer. Det återstår att undersöka om våra grupper skiljer sig i frekvensen av faktiska norm- och regelbrott. Frågorna här är som de tidigare hämtade från normenkäten (Nek 8), och redovisas i figur 13 och tabell 13 i bilagan.

Liksom för attityder och beteendeintentioner i samband med normer och regler kan man inte heller här finna att flickgrupperna skiljer sig åt särskilt mycket eller på något entydigt sätt. Figuren visar att medelvärdesprofilerna för flickgrupperna oregelbundet slingrar sig om varandra.

Också för pojkarna liknar resultatet det som erhöles för variabelomänerna som berör attityder och beteendeintentioner inför regler och normer. Genomgående för alla variabler är pojkgruppen med genomsnittlig status mest konform, de bryter enligt egna uppgifter mer sällan mot normer och regler än de två övriga pojkgrupperna. Dessa två grupper, d v s lågstatusgruppen och högstatusgruppen är i sin tur relativt likvärdiga.

Av tabellen framgår att bland pojkarna har lågstatusgruppen den största spridningen i 7 av de 8 variablerna, medan ingen liknande tendens till skillnader i spridningen föreligger för flickorna.

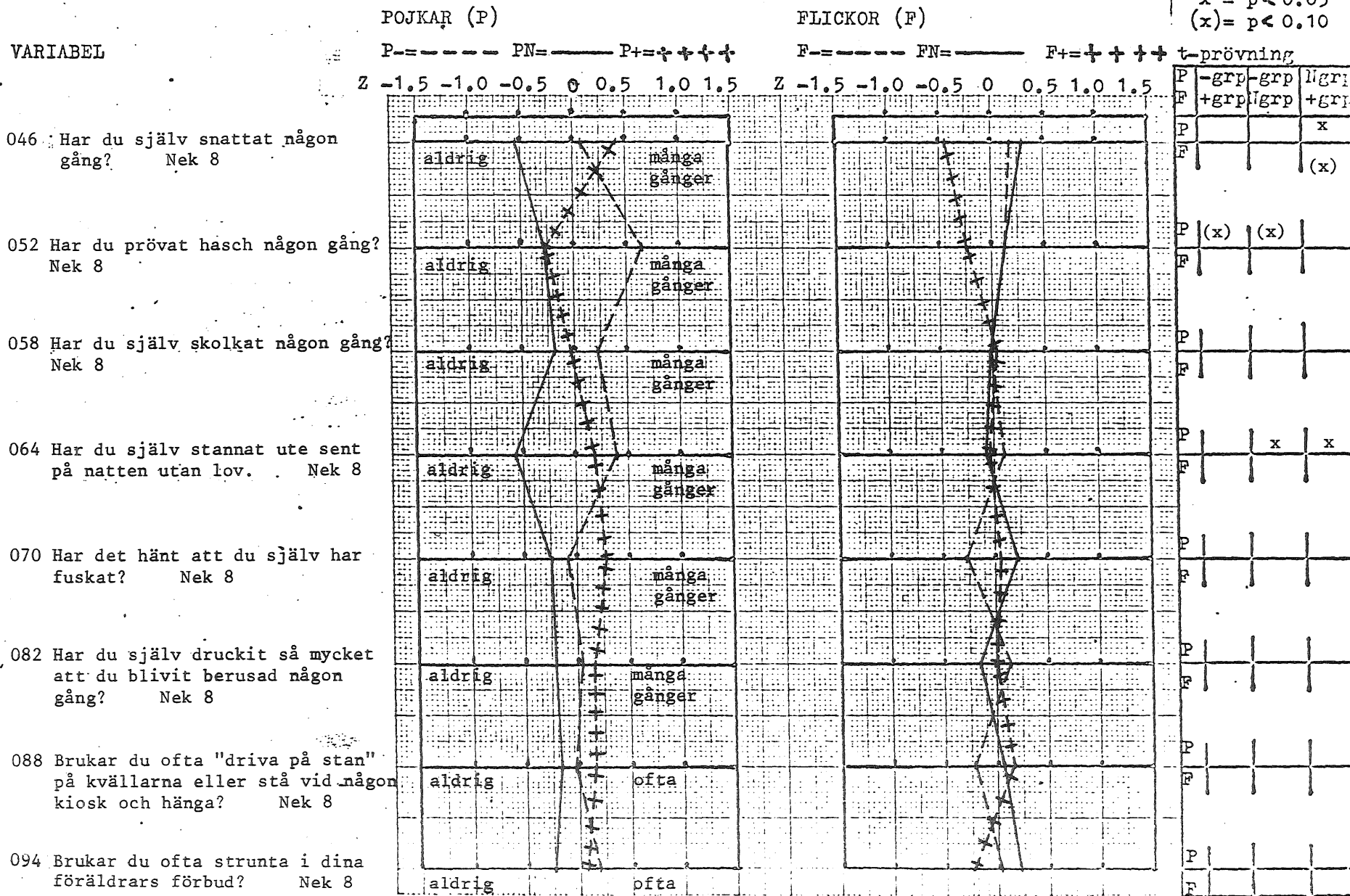
Tabellen visar också att flickorna i gemen bryter mindre mot regler och normer än pojkarna, d v s det summerade råmedelvärdet för flickorna är i samtliga variabler lägre än motsvarande värde för pojkarna. Detta resultat överensstämmer med vad vi funnit ovan att flickorna också i sina attityder är mindre negativa och att de är mindre benägna att bryta mot normer och regler i olika situationer.

Ett intressant resultat från tabellen är också att det är väldigt få som uppgav att de provat hasch någon gång (variabel 052). Denna beteendevariabel skiljer sig klart från de övriga i tabellen och det är inte mindre än 3 grupper där samtliga uppgav att de aldrig provat hasch (PN, P+ och F+). Även övriga gruppers medelvärden är mycket låga i denna variabel.

Figur 13. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk. 3 och 4, i variabler som avsågs mäta yttre anpassning - beteenden.

SIGNIFIKANSNIVÅ

xxx = p < 0.001
 xx = p < 0.01
 x = p < 0.05
 (x) = p < 0.10

Helhetsintrycket av denna variabeldomän är att flickgrupperna skiljer sig obetydligt från varandra, medan det för pojkarna föreligger vissa skillnader mellan grupperna. Pojkgruppen med genomsnittlig kamratstatus bryter mindre mot normer och regler än de övriga pojkgrupperna, vilka är relativt jämbördiga. Inomgruppsvariationen är bland pojkarna störst för lågstatusgruppen i flertalet variabler.

Resultatöverensstämmelsen är stor med de variabeldomäner ovan som avsåg attityder och beteendeintentioner inför regler och normer. Det utan tvekan intressantaste resultatet är att pojkarna med genomsnittligt kamratstatus är mest konforma bland pojkarna. Detta gäller både för attityder, beteendeintentioner och beteenden. Ett annat intressant faktum är att flickorna är mer konforma än pojkarna, också över alla tre domänerna. Båda dessa resultat kommer att skärskådas närmare i diskussionsavsnittet.

Longitudinell jämförelse: Inga motsvarande variabler finns redovisade för åk 5.

14. Inställning och erfarenhet av sexualitet

Den psykosexuella utvecklingen i adolescensen med både fysiologiska och psykologiska förändringar medför att frågan om heterosexuella relationer aktualiseras. Förutom av den egna könsmognaden influeras synen på och ingåendet i en sexuell förbindelse av bl a rådande sexualmoral inkluderande föräldrarnas inställning och av de allmänna relationer man har till det motsatta könet.

I figur 14 och tabell 14 i bilagan speglas inställningen till och utövandet av sexualitet i några frågor om samlag. Två av variablerna ingår i normenkäten och två är tagna från symtomenkäten, som endast gavs till flickorna.

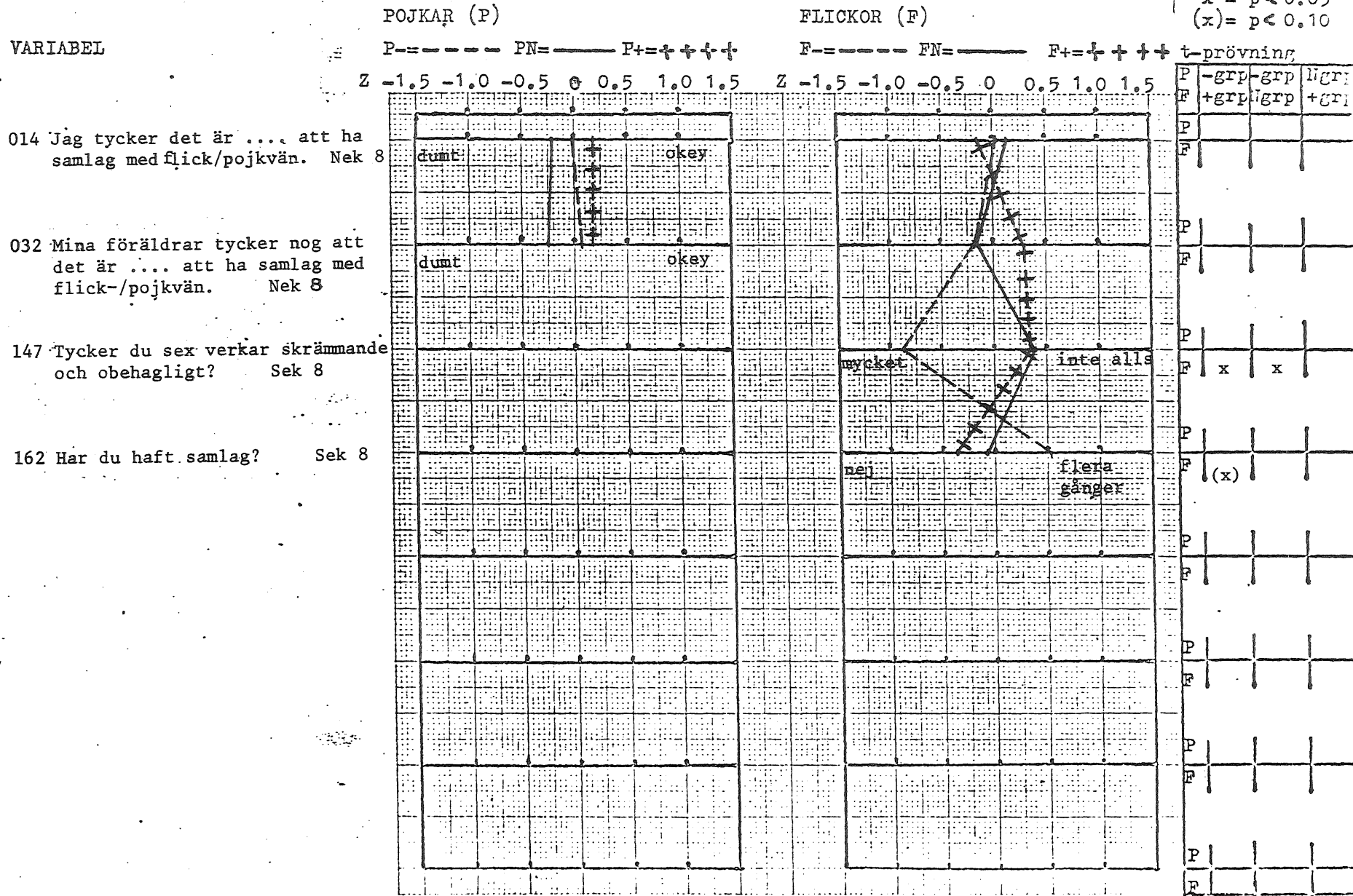
Av figuren framgår att grupperna inte skiljer sig åt särskilt mycket i de två första variablerna som gäller egen inställning och vad man tror föräldrarna tycker om samlag. Tendensen hos pojkarna är dock att det är gruppen med genomsnittlig kamratstatus som är mest konform och något mer än de andra, själv och på föräldrarnas vägnar tar avstånd från samlag. Detta överensstämmer med resultatet i de närmast föregående avsnitten om normer och regler. I de två övriga variablerna, som enbart gäller flickor, ser man en tydlig tendens till att lågstatusgruppen som i högre utsträckning än övriga grupper haft samlag också tycker sex är mer skrämmande och obehagligt. Skillnaden mellan lågstatusgruppen och högstatusgruppen är i båda variablerna signifikant medan gruppen med genomsnittlig status ansluter ganska nära till högstatusgruppen. Man skulle kunna tolka resultatet för lågstatusflickorna så, att den erfarenhet de haft av sex (samlag) inte varit särskilt positiv och att detta givit utslag i deras mer negativa syn på sex.

Ur summaråmedelvärdena i tabellen framgår att pojkarna, både för egen del och för föräldrarna, tycker att samlag är mer okay än vad flickorna tycker (pojkarnas summamedelvärden är större). Också detta överensstämmer med resultatet i ovanstående avsnitt om flickornas större konformitet. Vad gäller inomgruppsvariationen är det enda notabla att i de två variabler som enbart rörde flickorna har lågstatusgruppen betydligt större spridning än övriga grupper.

Figur 14. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4, i variabler som avsågs mäta inställning och erfarenhet av sexualitet.

SIGNIFIKANSNIVÅ

xxx = $p < 0.001$
 xx = $p < 0.01$
 x = $p < 0.05$
 (x) = $p < 0.10$

Sammanfattningsvis är skillnaderna mellan grupperna små i de båda variabler som är gemensamma för pojkar och flickor och som rör inställning till samlag. I de två variabler som enbart rör flickorna är skillnaderna större. Det visade sig att lågstatusgruppen tycker sex är mer skrämmande och obehagligt än de andra grupperna och också har större erfarenhet av samlag. Lågstatusgruppen har även den största spridningen i dessa variabler.

Longitudinell jämförelse: Några frågor om sexualitet ställdes inte i åk 5.

15. Personlighet och socialt beteende (enbart flickor)

Personlighetsdrag och socialt beteende finns redovisade i ett antal faktorskalor från symtomenkäten. Resultatet av jämförelsen mellan statusgrupperna visas i figur 15 och tabell 15 i bilagan. Eftersom symtomenkäten var avsedd endast för flickorna finns det data endast för dessa.

Ur figuren kan inga säkra slutsatser om skillnader i gruppmedelvärden dras. Den enda nämnvärda tendensen är att lågstatusflickorna är mindre inåtvända än högstatusflickorna (10 %-nivån), men på grund av masssignifikansproblematiken bör man inte fästa något större avseende vid en enda svag signifikans. Ännu större reservationer bör vidhäfta de tendenser som finns till att medlemmarna i lågstatusgruppen har något mindre social säkerhet /sexuell erfarenhet och är mindre asociala än övriga, samt har en lägre självacceptans. Lägre social säkerhet och självacceptans stämmer i och för sig väl ihop med deras sämre kamratrelationer, eftersom synen på och värderingen av den egna personen antagligen spelar en stor roll för den sociala anpassningen och kontakten med andra människor. Detta har betonats av flera personlighetsteoretiker bl a Sullivan (1953), Horney (1945) och Rogers (1961).

Tabellen visar att lågstatusgruppen i 3 av de 5 variablerna har den största inomgruppsvariationen.

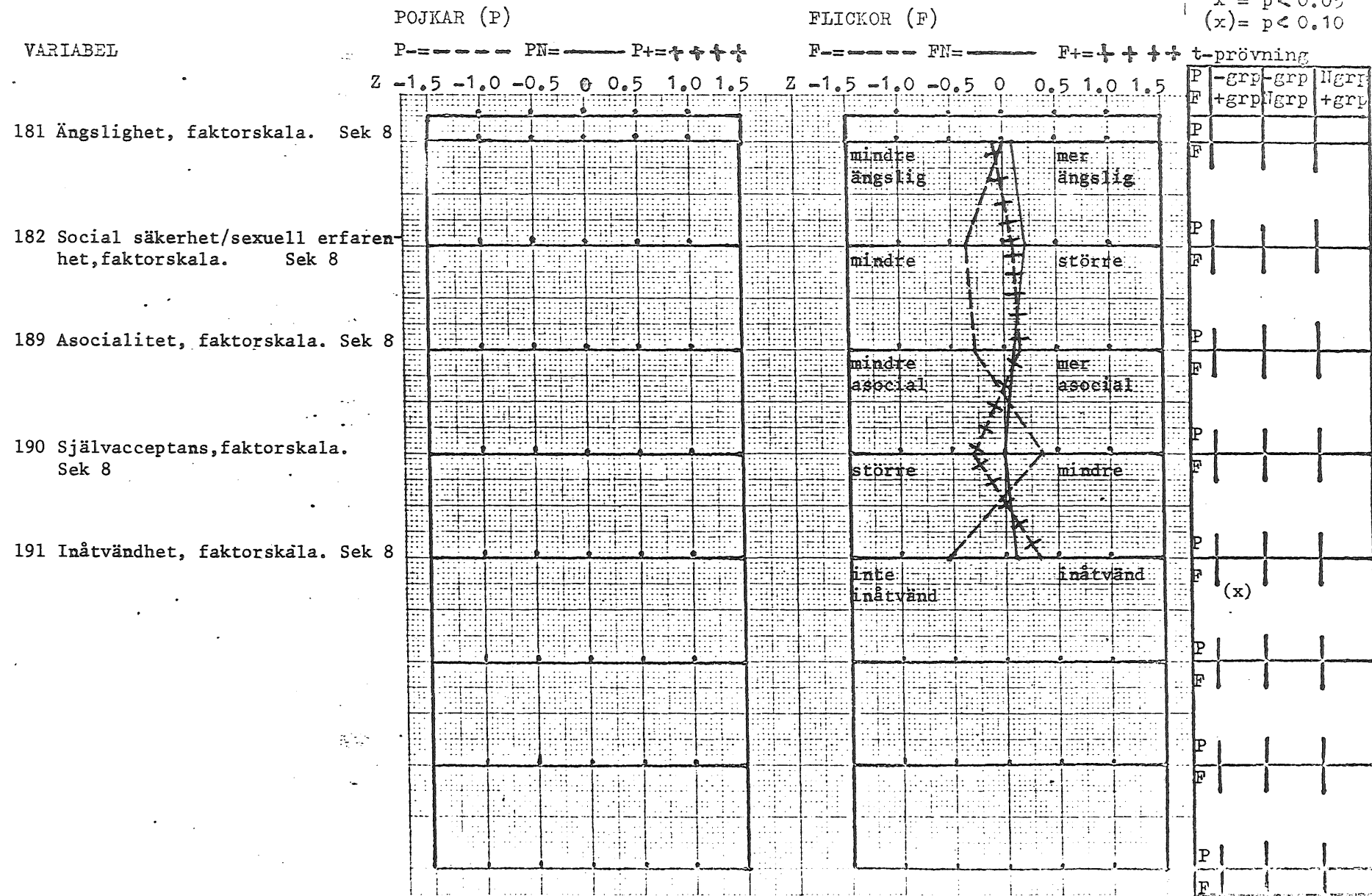
Sammanfattningsvis är skillnaderna mellan grupperna små i dessa variabler om personlighet och socialt beteende. De tendenser som finns bör omgärdas med reservationer.

Longitudinell jämförelse: Hos Zettergren (1977) finns redovisat några personlighetsdrag hos elever enligt lärarbedömningen i åk 5. Inga större skillnader förelåg mellan flickgrupperna i dessa variabler (exhibitionism-blyghet, självkänsla och ångest, ängslan), utom att lågstatusflickorna var mer ängsliga än övriga flickor.

Som ovan redovisats kunde inte heller i åk 8 påvisas några större skillnader mellan flickgrupperna i personlighetsvariablerna, vilka dock inte var exakt desamma som i åk 5. Den tendens till större ångest och ängslan som fanns för lågstatusgruppen i åk 5 är helt försvunnen i motsvarande variabel i åk 8 (variabel 181, se figur 15).

Figur 15. Medelvärdesprofiler för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4, i faktorer som avsågs mäta barnets personlighet och sociala beteende (enbart flickor).

xxx = p < 0.001
 xx = p < 0.01
 x = p < 0.05
 (x) = p < 0.10

RESULTATSAMMANFATTNING

Nedan ges en sammanfattande beskrivning av de undersökta pojkgruppernas respektive flickgruppernas situation utifrån de ovan redovisade resultaten. Beskrivningen är baserad på gruppmedelvärden och informerar alltså inte om enskilda individers lägen. Det bör också sägas att beskrivningen för en grupp hela tiden skall ses relativt övriga grupper.

Först följer en sammanfattning av situationen i 14-årsåldern (åk 8). Därefter görs ett försök till en sammanfattande longitudinell jämförelse mellan barnens situation i 11-årsåldern (åk 5) och situationen i 14-årsåldern (åk 8).

Pojkarnas situation i åk 8

Nedan följer en sammanfattning av de resultat som framkommit för pojkgrupperna. I den inledande redogörelsen för pojkgruppen med låg kamratstatus medtas både resultat som indikerar att gruppen skiljer sig från övriga pojkar och sådana resultat som inte visar på skillnader mellan grupperna. Detta innebär att vi för de två övriga pojkgrupperna enbart behöver ta upp det som skiljer respektive grupp från de andra.

Pojkgruppen med låg kamratstatus. Dessa pojkar som uttogs på grundval av sin låga status hos klasskamrater av samma kön i åk 3 och 4 (se metoddelen) visade sig också i åk 8 ha betydligt lägre popularitet än övriga pojkar som ingick i undersökningen. Också hos flickorna i klassen var deras status lägre (figur 1). Denna låga popularitet hade sin motsvarighet i dessa pojkars upplevelse av sin situation. De kände sig mindre populära (figur 2). Men de upplevde det heller inte som lika viktigt som övriga pojkar att vara eller göra sig populära hos kamrater och de kände sig i viss mån annorlunda än dessa (figur 3).

Lågstatuspojkarnas upplevelse av föräldrarnas förtroende för dem i olika situationer förknippade med frestelser till norm- eller regelbrott skilde sig inte från övriga pojkars (figur 4). Det förelåg inte heller några skillnader i hur pojkarna i de olika grupperna trodde att föräldrarna skulle reagera vid olika norm- eller regelbrott (figur 5).

I jämförelsen mellan referensgrupperna föräldrar respektive kamrater skilde sig inte lågstatuspojkarnas attityder från övriga pojkars, annat än att de verkade mindre tveksamma när det gällde att ta ställning till om de skulle rätta sig efter kamraterna eller föräldrarna (figur 6).

Pojkgrupperna låg nära varandra i sin allmänna inställning till skolan och skolarbetet (figur 8). Sammalunda var förhållandet för de krav och önskemål man hade på ett framtida arbete (figur 10). I begåvningsprovet (intelligenstest) låg de impopulära pojkarna sämst till och detta gällde även för deras intellektuella och fysiska prestationer i skolan (figur 9).

I sin yttre anpassning, både vad gäller attityder, beteendeintentioner och beteenden, var lågstatusgruppen bland pojkarna relativt likvärdig

med högstatusgruppen, och båda dessa grupper var mindre konforma än gruppen med genomsnittlig kamratstatus. Den yttre anpassningen mättes genom inställning till fusk, haschrökning, skolk, snatteri, brott mot föräldraförbud etc (figurerna 11, 12, och 13).

I sin inställning till sexuella förbindelser skilde sig inte pojkgrupperna nämnvärt från varandra (figur 14).

Slutligen bör nämnas att lågstatusgruppen i huvuddelen av variablerna hade större spridning än övriga pojkgrupper, d v s den gruppen var betydligt mer heterogen. Möjligen är detta en indikation på att lågstatusgruppen meningsfullt kan indelas i undergrupper.

Pojkgruppen med hög kamratstatus. Dessa pojkar var de populäraste även i åk 8 och då även hos flickorna i klassen (figur 1). De upplevde sig också som populärare än lågstatuspojkarna (figur 2). Att de genomsnittligt populära pojkarna upplevde sig som ännu populärare kan troligen tillskrivas en samplingseffekt (se ovan i resultatdelen). För högstatuspojkarna var det i viss mån viktigare att vara populära bland kamrater än för övriga pojkar. De kände sig något blygare och osäkrare samt mindre mogna än sina kamrater (figur 3).

I skolan presterade högstatuspojkarna bättre än övriga pojkar, de hade högre poäng i begåvnings testen och hade högre betyg (figur 9).

Dessa pojkar skilde sig inte mycket från de övriga i sina krav och önskemål på ett framtida arbete. Dock verkade det som om de i större utsträckning ville komma i kontakt med folk, ta hand om andra och vistas utomhus i arbetet samt att ha ett yrke som ansågs fint (figur 10).

I viss mån var högstatusgruppens pojkar mindre konforma och mer liberala i sin attityd till olika norm- och regelbrott (figur 11).

Pojkgruppen med genomsnittlig kamratstatus. Pojkarna i denna grupp var av resultaten att döma genomsnittligt populära också i 8:e klass. Detta gäller även deras popularitet hos flickorna (figur 1). I sin egen bedömning framstod de dock som den populäraste gruppen (figur 2), vilket dock som vi framhållit ovan, sannolikt är en följd av samplingen.

I begåvnings- och betygsvariablerna låg de genomsnittligt till (figur 9).

Dessa pojkar var mer konforma än övriga pojkar i sin anpassning till normer och regler. Detta gällde både i attityder, beteendeintentioner och självdeklarerade beteenden (figur 11 - 13).

Flickornas situation i åk 8

På samma sätt som för pojkarna, redogörs nedan för flickgruppernas situation.

Flickgruppen med låg kamratstatus. Även i 14-årsåldern var dessa flickor betydligt mer impopulära än övriga flickor och detta gällde även deras status hos pojkarna i klassen (figur 1). De kände sig också mindre populära, var i högre utsträckning utan någon bästa vän och hade mindre ofta någon att vara med (figur 2).

När det gällde dessa flickors upplevelse av sig själva i relation till kamraterna skilde de sig inte från övriga flickor (figur 3).

I sina upplevelser av föräldrarnas förtroende för dem vid frestelser till norm- och regelbrott låg flickgrupperna nära varandra (figur 4), och ungefär detsamma gällde för hur flickorna trodde att föräldrarna skulle reagera vid faktiska norm- eller regelbrott (figur 5).

Några stora eller entydiga skillnader fanns inte heller mellan flickgrupperna med avseende på attityderna till referensgrupperna föräldrar och kamrater (figur 6).

En sammanfattning av flickornas sociala relationer visar att lågstatusflickorna genomgående låg sämre till än flickorna i de två övriga grupperna. Lågstatusflickornas hemrelationer var sämre, liksom de speciella mamma- och papparelationerna. Detsamma gällde också för lärar- och skolrelationen, liksom för kamratrelationerna (figur 7).

Lågstatusflickornas inställning till skolan var relativt sett ganska negativ (figur 8). Deras resultat på begåvningsstest var sämre än övriga flickors och de hade lägre betyg (figur 9). Flickgrupperna skilde sig inte åt angående krav och önskemål på framtida arbete (figur 10).

I sin yttre anpassning definierad som anpassning till normer och regler kunde flickgrupperna inte meningsfullt skiljas från varandra vare sig i attityder, beteendeintentioner eller beteenden (figur 11 - 13).

Lågstatusflickorna hade i högre utsträckning än övriga flickor haft samlag och de tyckte också sex var mer skrämmande och obehagligt (figur 14).

Flickornas i lågstatusgruppen personlighet och sociala beteende kännetecknades i viss mån av något mindre inåtvändhet, men i övrigt var skillnaderna små mellan grupperna (figur 15).

Flickgruppen med hög kamratstatus. Flickorna i denna grupp var mer populära än övriga flickor även i 8:de klass även om differensen till flickorna i gruppen med genomsnittlig status inte var så stor, vare sig när det gällde popularitet hos det egna könet eller hos pojkarna i klassen (figur 1). Högstatusflickorna upplevde sig också som mer populära än övriga flickor och hade oftare någon bästa vän och någon att vara med (figur 2).

Högstatusflickornas hemrelationer, inklusive faders- och modersrelationer, var ungefär desamma som flickornas med genomsnittlig kamratstatus. När det gällde lärar- och skolrelationen samt kamratrelationerna låg högstatusgruppen bäst till. Genomgående hade lågstatusgruppen de sämsta sociala relationerna (figur 7).

Högstatusflickorna hade en mer positiv inställning till skolan jämfört med övriga flickor (figur 8). De hade också de bästa värdena på begåvningsstest och de bästa betygen (figur 9).

Flickgruppen med genomsnittlig kamratstatus. I popularitet hos flickorna respektive pojkarna i klassen låg dessa flickor mellan de båda övriga grupperna, dock ganska nära högstatusgruppen (figur 1). Också när det gällde den egna bedömningen av hur populära de var befann de sig mellan de övriga grupperna (figur 2).

De låg också mellan de båda andra grupperna i sin inställning till skolan (figur 8), och i begåvnings- och betygshänseende (figur 9).

Livssituationen i åk 8 och i åk 5 - en jämförelse

Nedan följer en översiktlig, sammanfattande beskrivning, först för pojkarna och sedan för flickorna, med betoning på de områden som finns representerade både i åk 5 och i åk 8.

Pojkar. De olikheter i kamratstatus hos klasskamrater av samma kön som var utgångspunkten vid uttagningen av grupperna i åk 3 och 4 visade sig i stor utsträckning kvarstå i åk 8. Dessutom mättes i åk 8 status hos klasskamrater av motsatt kön och samma skillnader återkom där.

Lågstatuspojkarna upplevde sin kamratsituation mer negativt än övriga pojkar i åk 5 och detsamma gällde i åk 8 med avseende på hur de upplevde sin popularitet.

Lågstatuspojkarna behöll alltså sin position som lågstatusgrupp och upplevde sig också som sådan även i åk 8, d v s som mindre populära hos kamraterna.

I övrigt är det sparsamt med uppgifter om pojkarnas sociala relationer i åk 8, vilket omöjliggör en jämförelse över tid. De data om barnens upplevelse av föräldrarna som finns i åk 8 ger inte belägg för några skillnader mellan grupperna, medan det i åk 5 framkom resultat som tydde på att lågstatuspojkarnas relationer till sina föräldrar var sämre än övriga pojkars.

De skillnader i skoltrivsel som fanns i åk 5, där lågstatuspojkarna trivdes sämst och högstatuspojkarna bäst, har i åk 8 försvunnit och grupperna kunde inte sägas skilja sig från varandra.

Vad gäller begåvningsvariabler var resultatet ungefär detsamma i åk 3 (några begåvningsmått finns inte från åk 5) och åk 8, högstatusgruppen låg högst på intelligenstest och standardprov i svenska och

lågstatusgruppen låg lägst. Lågstatuspojkarnas intellektuella kapacitet och begåvning, sådan den får tillfälle att visa sig i skolan, var alltså lägre än övriga pojkars vid båda mättillfällena. Speciellt gäller detta i jämförelse med högstatuspojkarna.

Flickor. Det framkom en stabilitet i kamratstatus från uttagningen av grupperna i åk 3 och 4 till åk 8. Den impopulära flickgruppen var fortfarande väsentligt mindre populär än övriga flickgrupper, medan högstatusflickorna var populärast. De vid uttagningen genomsnittligt populära flickorna hade i åk 8 närmast sig högstatusflickorna, och var nästan lika populära som dessa. Samma resultat erhöles i åk 8 för popularitet hos kamrater av motsatt kön.

Lågstatusflickorna upplevde sin kamratsituation som sämre än övriga flickors både i åk 5 och åk 8, medan högstatusflickorna såg ljusast på sin situation vid båda tidpunkterna. De i åk 5 funna resultaten om lågstatusflickornas allmänt sämre sociala relationer bekräftades i åk 8. Det gällde, förutom kamratrelationerna, också hemrelationerna, med relationerna till båda föräldrarna, samt lärar- och skolrelationerna. En annan överensstämmelse mellan de båda tidpunkterna var att lågstatusgruppen skilde sig mer från de båda övriga grupperna än vad dessa skilde sig från varandra och att det huvudsakligen var högstatusgruppen som hade de bästa sociala relationerna.

Liksom i åk 5 trivdes lågstatusflickorna också i åk 8 sämre i skolan än övriga flickor, även om skillnaden mellan grupperna i stor utsträckning utjämnats.

I begåvningsvariablerna var resultatet ungefär detsamma både i åk 3 (några begåvningsmått finns inte från åk 5) och i åk 8. Högstatusflickorna hade bäst resultat på intelligenstest och standardprov i svenska, medan lågstatusflickorna hade sämst resultat.

Vad gäller medtagna personlighetsvariabler förelåg inga större skillnader mellan flickgrupperna vid någon av tidpunkterna.

DISKUSSION

Allmänt

Resultaten i åk 8 gav inte lika starka samband mellan kamratstatus och individens övriga livssituation som de som förelåg för åk 5. Dock var det fortfarande huvudsakligen så att låg kamratstatus indikerar en mer negativ livssituation, även om detta inte framgår lika tydligt av tillgängliga data från åk 8. De klaraste skillnaderna mellan grupperna erhöles inom de områden som har närmast anknytning till urvalskriteriet dvs kamratrelationer och övriga sociala relationer. Dessutom erhöles stora skillnader i begåvning och skolprestationer. I övrigt var det få signifikanta skillnader och tolkningarna har fått grunda sig på tendenser.

Olikheter i data från åk 5 och från åk 8

Det kan vara på sin plats att nämna något om våra data i åk 8 och i åk 5. De data vi har att arbeta med i åk 8 är mycket "smalare" än de från åk 5.

För det första var undersökningen i åk 5 en intensivstudie på just de aktuella barnen (se Adebäck, 1969). Den var utformad med avseende på just dessa barn och skulle ge en så bred och djup information om deras situation som möjligt. Undersökningen i åk 8 var en totalgruppsundersökning som omfattade hela Örebroprojektets huvudgrupp och utan något speciellt hänsynstagande till enbart våra barn. Datainsamlingarna i åk 8 ger betydligt mindre information om just deras situation.

För det andra kommer informationen i åk 5 från flera källor som eleven själv, lärare, föräldrar, medicinsk undersökning och intervjuare. Dessa olika källor kompletterar och ger stöd åt varandras utsagor. I åk 8 har vi nästan enbart information från eleven själv i form av enkätsvar. Man får individens subjektiva åsikter och uppfattningar, som inte verifieras av andra källor. Man får upplevelsedelen av individens handlingar, men inte beteendedelen.

För det tredje insamlades informationen i åk 5 huvudsakligen via strukturerade intervjuer (och beteendeobservationer) som ger möjlighet att i viss mån följa upp "röda trådar" och med hjälp av fylligare uppgifter göra bedömningar. Enkäterna i åk 8 ger förutbestämd information som inte kan fördjupas eller utvidgas.

En följd av det redan sagda är att få variabler direkt jämförbara mellan de båda tidpunkterna. De skiljer sig oftast både till innehåll och utformning från varandra. Även med indelning i variabelomäner blir olikheterna stora, som ju dokumenterats av föreliggande rapport. Så t ex har det utförliga materialet om hemmiljön och hemsituationen i åk 5 ingen motsvarighet i åk 8.

Alla olikheter mellan datainsamlingarna i åk 5 och åk 8 försvårar naturligtvis den longitudinella jämförelsen som inte kan göras särskilt detaljerad.

Till sist bör framhållas att vi här jämfört intervjuinsamlingen i åk 5 med enkätinsamlingen i åk 8 utifrån hur mycket och vilken information vi med vårt speciella syfte får ut av dem, och inte avsett att göra några generella jämförelser om respektive metods för- och nackdelar.

Kamratrelationer

I resultatdelen har konstaterats att det även i åk 8 var stora och signifikanta skillnader mellan gruppernas kamratstatus åt förväntat håll. Framför allt gäller detta lågstatusgruppen av båda könen som var betydligt mindre populära än de övriga grupperna (se figur 1).

Grupperna är ju uttagna efter kamratpopularitet (sociometriska test) i åk 3 och 4, och resultaten i åk 5 och i åk 8 visar på en långvarig stabilitet med avseende på kamratrelationer. De utstötta och isolerade barnen behöll under en stor del av skoltiden, antagligen hela skoltiden, sin negativa position i relation till klasskamraterna av samma kön. Det är troligt att de också före skolan hade samma position hos kamraterna. En undersökning av Waldrop och Halverson (1975) visar nämligen på stabilitet i kamratrelationer från tidig förskoleålder (2¹/₂ år) till tidig skolålder (7¹/₂ år), vilket överfört på våra grupper skulle kunna betyda att de redan före skolan haft motsvarande relationer till kamraterna som senare i skolan.

Resultaten från åk 5 visar ett starkt positivt samband mellan kamratrelationerna i skolan och kamratrelationerna på fritiden. I åk 8 undersöktes även popularitet hos klasskamrater av motsatt kön (se figur 1), och även där är resultaten nedslående för lågstatusbarnen. De var alltså inte heller framgångsrika hos klasskamraterna av motsatt kön eller hos kamraterna på fritiden.

Denna negativa verklighet motsvaras också av dessa barns upplevelse av sin kamratsituation, både i åk 5 och i åk 8 (se figur 2). De verkade ha en realistisk bild av sin impopulära status hos kamraterna.

Den långvariga exponeringen för social utstötthet och isolering under skoltiden måste betecknas som en mycket negativ komponent i individens livssituation och för hans framtida utveckling. Särskilt under adolescensen träder ju kamratgruppen fram som ett viktigt alternativ vid frigörelsen från tidigare beroenden och vid sökandet efter en egen identitet. Den vaknande sexualiteten och könsrodnaden gör också att kamraterna av det motsatta könet får en annan betydelse än tidigare. Negativa kamratkontakter till båda könen under adolescensen kan alltså få konsekvenser för identitetsupplevelsen, både allmänt och för könsidentiteten, samt för självkänslan. Det finns data från åk 8 som pekar på en begynnade resignation och accepterad isolering hos lågstatusbarnen. De ansåg det nämligen mindre viktigt att vara populära bland kamraterna (se figur 3), vilket kan tolkas som ett slags uppgivenhet inför kamratsituationen och samtidigt ett försökt till någon slags kognitiv balans eller konsonans i Festingers (1957) mening (se ovan avsnitt 3 i resultatdelen).

Vuxenrelationer

I de variabler som berör om barnet upplever att föräldrarna har något förtroende för det och hur barnet tror att föräldrarna skulle reagera för norm- och regelbrott fann vi ingen skillnad mellan de olika statusgrupperna i åk 8 (se figur 4 och 5). Men detta kan ju, som vi framhöll i resultatdelen, bero på att föräldrarna ses som en enhet och att eventuella skillnader i barnets upplevelse av fadern respektive modern på detta sätt döljs. Skillnader som eventuellt också skulle kunna differentiera mellan grupperna.

I direkta relationsvariabler finns uppgifter enbart för flickorna i åk 8 (figur 7). Man har ur symtombelastningsenkäten fått fram ett antal faktorskalor som berör flickornas relationer till viktiga vuxna

personer. Lågstatusflickorna hade i samtliga avseenden den sämsta positionen. Hemrelationerna var sämre, så också de direkta relationerna till pappa respektive mamma. Lärar- och skolrelationen var också negativ i jämförelse med övriga flickgrupper. Dessutom fanns en faktorskala som berörde kamratrelationerna och som bekräftade dessa flickors utsatta läge därvidlag.

Liksom i åk 5 kan man alltså dra den slutsatsen att åtminstone för flickorna var lågstatusbarnens kamratproblem en del av deras allmänna relationsproblem, både till vuxna och jämnåriga. Dessa stora svårigheter i deras sociala relationer var alltså av relativt långvarig karaktär av våra data att döma. Sannolikt sträcker de sig också bakåt i tiden från åk 5 och framåt från åk 8. Och det är också sannolikt att samma mönster går igen hos pojkarna, även om vi inte kan belägga det med några data från åk 8.

Normefterlevnad

Det utan tvekan intressantaste resultatet beträffande efterlevnad av normer och regler är att pojkgruppen med genomsnittlig kamratstatus var mest konform bland pojkarna. Detta gäller både för attityder, beteendeintentioner och beteenden och genomgående i alla medtagna normreglerade situationer, även om det förelåg få signifikanta skillnader.

Man kan spekulera över vad resultatet beror på. Kanske representerar dessa pojkar majoriteten av tonårspojkarna som enligt mångas åsikt går igenom tonårstiden utan större eruptioner och konflikter och relativt harmoniskt övertar sociala normer och regler (se därvidlag diskussionen ovan i bakgrundsdelen). Högstatuspojkarnas mer nonkonforma attityder, beteendeintentioner och beteenden skulle kunna bero på en mer självständig och relflekterande inställning till moralnormer, något som också kan vara bidragande till deras popularitet. Beträffande lågstatuspojkarnas relativa nonkonformitet kan den vara ett utslag av deras sociala problem, ingå i ett stort mönster. Det kan vara en varningssignal om att de är på väg in i en asocial karriär. Både högstatuspojkarna och lågstatuspojkarna skulle kunna sägas vara extremgrupper, som av vitt skilda skäl är relativt nonkonforma.

Å andra sidan kan man i mer psykoanalytisk anda betona att skillnaderna mellan pojkgrupperna trots allt var rätt små, mer gradskillnader än artskillnader, och att flickgrupperna inte skilde sig från varandra enligt något meningsfullt mönster. I och med inträdet i den från psykoanalytiskt håll postulerade "adolescenskrisen", med olika slag av anpassningssvårigheter som asocialt utagerande, symtombildning och allmän negativism, tenderar olikheter mellan individer och grupper att suddas ut eller förminsas. Det är endast senare undersökningar som kan avgöra om problemen i adolsecensen ingick i en normal utvecklingskris eller helt eller delvis stod för en störd eller patologisk process (om detta se bl a Blos, 1962; Deutsch, 1944, 1967).

Oberoende av tolkning är det av vikt att följa barnen upp i vuxen ålder för att i det longitudinella perspektivet få en uppfattning om betydelsen av skillnader och likheter mellan grupperna.

Ur resultatet kan också noteras att flickorna var mer konforma än pojkarna både avseende attityder, beteendeintentioner och beteenden (framgår av tabellerna 11 - 13 i tabellbilagan). Det kan vara ett utslag av det rådande könsrollsmönstret i samhället som pålägger flickorna strängare efterlevnad av sociala normer av olika slag, även om detta mönster delvis håller på att luckras upp. Henricson (1971) som gjorde sin undersökning på Örebroprojektets huvudgrupp, kunde visa att flickorna huvudsakligen var mer konforma än pojkarna, även om detta inte gällde för alla normer och regler.

Könsskillnader

Huvudsakligen ger resultatredovisningen, liksom i åk 5, en likartad bild för pojkarna och flickorna. Lågstatusbarnen av båda könen hade en i många avseenden mer negativ livssituation än de övriga barnen.

Delvis visar det sig dock, liksom i åk 5, vid en granskning av tabellerna (tabell 1 - 15 i bilagan) att de absoluta medelvärdena har en tendens att skilja sig åt till pojkarnas nackdel. Det gäller som ovan redovisats variabler om normefterlevnad, men även upplevelsen av att ha föräldrarnas förtroende, inställning till skolan, begåvning och skolprestation.

Som också ovan antagits angående normefterlevnad speglar väl dessa resultat de traditionella könsrollsmönstren med skilda förväntningar på pojkar och flickor. Som ytterligare förklaring kan man också nämna flickornas snabbare utveckling och tidigare mognad i puberteten. Detta förklarar framför allt deras överläge vad beträffar skolprestation och begåvning som överensstämmer väl med andra undersökningar på området.

Könsskillnaderna från åk 5 återfinns alltså också i materialet från åk 8. Annat är ju inte heller att vänta, eftersom könsrollsmönstren på olika sätt naturligtvis är verksamma i alla åldrar.

"Dropouts"

Som ovan redovisats i metoddelen grundar sig vår undersökning på data från åk 8 och inte från åk 9, p g a bortfallet mellan dessa båda årskurser. Speciellt gäller detta bortfallet i lågstatusgruppen för pojkar som är hela 5 individer, vilket gör att gruppen reduceras till 8 individer i åk 9.

Samtliga 5 i bortfallet var pojkar som av olika skäl slutade grundskolan i förtid, s k "dropouts". Den enda individ som bortföll i den genomsnittliga gruppen respektive högstatusgruppen för pojkarna var också "dropout". Sammanlagt var ungefär 7 % av pojkarna för tidiga skolavslutare inför och i åk 9 i Örebro läsåret 1970-71, då våra barn gick i den årskursen. Detta överensstämmer väl med bortfallet i den genomsnittliga gruppen (1 individ av 13 som återstod i åk 8) och högstatusgruppen (1 individ av 15) för pojkarna. I lågstatusgruppen var däremot antalet "dropouts" extremt högt, ungefär 35 % av gruppen.

Dessa uppgifter har kunnat redovisas p g a den specialundersökning som Persson (1972) gjort om "dropouts" i åk 9 i Örebro skolor och som avsåg Örebroprojektets huvudgrupp (se Magnusson, Dunér & Zetterblom, 1975) från vilken våra barn är hämtade. Undersökningen avsåg enbart pojkarna och några motsvarande uppgifter finns därför inte för flickorna. Totala antalet skolavbrytare i åk 9 för flickorna var dock betydligt lägre än för pojkarna under motsvarande tidsperiod eller cirka 1 % (mot 7 % för pojkarna enligt ovan). Problemet är alltså mindre accentuerat för flickorna, vilket överensstämmer med andra undersökningar på området. I våra flickgrupper var det sammanlagda bortfallet 2 individer mellan åk 8 och 9 (1 från lågstatusgruppen och 1 från högstatusgruppen), beträffande vilka vi dock icke vet om de var "dropouts" eller om de fallit bort av andra orsaker som t ex utflyttning.

Att så många pojkar i lågstatusgruppen blir "dropouts" ger ytterligare belägg för dessa pojkars utsatta situation i skolan. Man skulle kunna säga att deras utstötthet till slut leder till en reell utstötning från skolan.

Ett studium av dessa 5 pojkars position på kriterievariabeln kamratstatus (rangordning i åk 3) visar att de i snitt låg lägre än medelvärdet för hela lågstatusgruppen och alltså var mindre populära. 3 pojkar i "dropout"-gruppen hade de sämsta rangordningsvärdena överhuvud taget och ytterligare en pojke hade det femte sämsta värdet. Skolavbrytarna var alltså huvudsakligen en grupp pojkar med extremt låg kamratstatus även jämfört med lågstatusgruppen som helhet.

Ur den grupp pojkar som redan på ett tidigt stadium i skolan har extremt dåliga relationer till sina skolkamrater, rekryteras tydligen många av dem som blir skolavbrytare. Kamratstatus har ju också visat sig ha ett samband med många andra faktorer som med hög sannolikhet spelar en roll i möjligheterna att anpassa sig till skolsituationen och därmed till möjligheterna att fullfölja skolan. Det gäller t ex de sociala relationerna överhuvud taget i skolan och även utanför skolan, skoltrivsel och intellektuella prestationer.

Alla dessa faktorer bildar ett komplicerat och föränderligt mönster i individens livssituation, men de fungerar säkert sammantagna till att driva in individen i en "outsider"-position och de fungerar som en utstötningmekanism. Hur stor betydelse just kamratrelationerna har i allt detta är naturligtvis en svår fråga, men så mycket kan sägas att bra kamratrelationer kan fungera som ett skyddsnät som ger styrka och stöd vid andra former av misslyckanden. Särskilt gäller detta antagligen den känsliga tonårstiden, då kamraterna kan komma att ersätta mycket av det som under barndomen varit viktigt.

Heterogenitet

Resultatredovisningen i föreliggande studie har baserats på en jämförelse mellan grupper med olika kamratstatus uppdelade efter kön. Det kan dock vara av intresse att här åtminstone schematiskt studera inomgruppsstrukturen med hjälp av variansen som är ett mått på spridningen.

Variationen eller spridningen inom varje grupp ger en uppfattning om gruppens homogenitet, d v s hur väl de enskilda individerna ansluter sig till gruppmedelvärdet.

Det visade sig att lågstatusgruppen oftast hade större spridning än övriga grupper hos pojkarna, medan ingen speciell tendens förelåg för flickorna. (se tabellbilagan, tabell 1 - 15). Pojkgruppen med låg status var alltså mer heterogen än övriga pojkgrupper vilket betyder att gruppmedelvärdets representativitet för de enskilda individerna var lägre.

I rapporten om åk 5 (Zettergren, 1977) där ett liknande resultat erhöles för lågstatusgruppen fast ännu mer markerat och för båda könen, uppställdes hypotesen att resultatet skulle kunna betyda att lågstatusgruppen meningsfullt kan indelas i undergrupper. Förslag till sådana indelningar var dikotoma indelningar i aggressiva barn och tillbakadragna barn eller aktivt utstötta barn och passivt utstötta, negligerade barn.

Ett liknande resonemang kan föras här angående åk 8 för pojkgruppen med låg status. Med hänvisning till diskussionen i ovanstående avsnitt om "dropouts", skulle ett förslag till indelning i undergrupper också kunna baseras på vilka som var skolavbrytare i förtid.

Det närmare studium som krävs för att besvara frågan om eventuella undergrupper låter sig dock icke göras inom ramen för denna uppsats, som ju syftar till att jämföra grupper med olikheter i kamratstatus som bas för jämförelsen.

REFERENSER

- Adebäck, B. Sociala relationer i skolan, del I och del II. Stockholm: Psykologiska institutionen, Örebroprojektets delstudier nr 6 och 7, 1969. (Licentiatavhandling).
- Alexander, T., & Alexander, M. A study of personality and social status. *Child Development*, 1952, 23, 227-233.
- Bealer, R.C., Willits, F.K., & Maida, P.R. The rebellious youth culture - a myth? In D. Rogers (Ed.), *Issues in Adolescent Psychology*. New York: Appleton - Century - Crofts, 1969.
- Blos, P. On adolescence: a psychoanalytic approach. New York: The Free Press, 1962.
- Coleman, J.S. *The adolescent society*. New York: The Free Press of Glencoe, 1961.
- Cowen, E.L., Pederson, A., Babijian, H., Izzo, L.D., & Trost, M.A. Long term follow-up of early detected vulnerable children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1973, 41, 438-446.
- Crafoord, K. Symtom eller ålderstypiskt beteende? En studie av 15-åriga flickor. Stockholm: Psykologiska institutionen, Örebroprojektets delstudie nr 15, 1972. (Licentiatavhandling).

- Davis, K. The sociology of parent-youth conflict. *American Sociological Review*, 1940, 5, 523-535.
- Deutsch, H. The psychology of women. New York: Gruné and Stratton, 1944.
- Deutsch, H. Selected problems of adolescence. With special emphasis on group formation. Monograph series of the Psychoanalytical Study of the Child, No. 3, 1967.
- Festinger, L. A theory of cognitive dissonance. New York: Harper & Row, 1957.
- Freud, A. Adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 1958, 13, 255-278.
- Gallagher, J.J. Social status of children related to intelligence, propinquity and social perception. *Elementary School Journal*, 1958, 58, 225-231.
- Gottlieb, D., & Reeves, J. Adolescent behavior in urban areas. New York: The Free Press of Glencoe, 1963.
- Hauge, R. Kriminalitet som ungdomsfenomen. Stockholm: Aldus/Bonnier, 1971.
- Henricsson, M. Tonåringars normer och normklimat. Stockholm: Örebroprojektets delstudie nr 14, 1971. (Licentiatavhandling).
- Horney, K. Our inner conflicts. A constructive theory of neuroses. New York: Norton, 1945.
- Härnqvist, K. Manual till DBA - differentiell begåvningsanalys. Stockholm: Skandinaviska Testförlaget AB, 1961.
- Josephson, I. Sociala relationer och skolprestation. Stockholm: Psykologiska institutionen, Örebroprojektets delstudie nr 3, 1967. (Licentiatavhandling).
- Magnusson, D., Dunér, A., & Zetterblom, G. Adjustment: A Longitudinal Study. Stockholm: Almqvist & Wiksell (New York: Wiley), 1975.
- Mead, M. Social change and culture surrogates. *Journal of Educational Sociology*, 1940, 14, 92-110.
- Offer, D., & Sabshin, M. Normality. Theoretical and clinical concepts of mental health. New York: Basic Books Inc., Publishers, 1966.
- Persson, B. Dropouts - Om studieavbrott i grundskolan. Uppsala: Sociologiska institutionen, Uppsala universitet, 1972. (Fyrabetygsuppsats).
- Riesman, D. The lonely crowd. New Haven: Yale University Press, 1950.
- Roff, M., Sells, B. & Golden, M.M. Social adjustment and personality development in children. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1972.
- Rogers, C. On becoming a person. A therapists' view of psychotherapy. Boston, 1961.
- Sullivan, H.S. The interpersonal theory of psychiatry. London: Tavistock Publication Limited, 1953.
- Ullman, C.A. Teachers, peers and tests as predictors of adjustment. *The Journal of Educational Psychology*, 1957, 48, 257-267.

- Waldrop, M.F., & Halverston, C.F. Intensive and extensive peer behavior: Longitudinal and cross-sectional analyses. *Child Development*, 1975, 46, 19-26.
- Westrin, P.A. WIT III. Manual. Stockholm: Skandinaviska Testförlaget, 1967.
- Zettergren, P. Kamratstatus och livssituation. En studie av barn i 11-årsåldern. Stockholm: Psykologiska institutionen, Örebro-projektets delstudie nr 40, 1977.

SUMMARY

Zettergren, P. Kamratstatus och livssituation i ett flerårigt perspektiv. (Peer status and life situation in a longitudinal perspective). The Örebro project, Department of Psychology, University of Stockholm, No 45, 1979. - This longitudinal study concerns different aspect of the life situation for groups of children differing in peer status. From each sex, three groups were selected, one with very low, one with very high and one with average popularity with their classmates of the same sex. The selection was made on the basis of sociometric choices (peer ratings) on two occasions, when the children were about 10 and about 11 years old (grade 3 and 4 in the Swedish primary school). When the children were between 11 and 12 years old their life situation was investigated. The results from that investigation have been summed up and reported by Zettergren (1977). In the present study the children's life situation three years later, when they were between 14 and 15 years old, is presented. At that age they were given some questionnaires and were again rated by their classmates. For both boys and girls, the results showed that the group with very low peer status, i.e. the rejected and isolated children had a worse life situation than the other groups in many respects. They maintained their low popularity with the classmates, and they also felt less popular. Data for the girls showed that not only the relations to peers but also the relations to adults were worse for the low popularity group. At school they felt less comfortable than other girls. Neither the girls, nor the boys of low popularity did perform as well as the other children. Compared to the results three years earlier, the situation for the low popularity children was, however, somewhat better. But the general problems in their relations to both peers and adults were the same on both occasions. It should be observed that the results presented here pertain to groups of children, and that individual children in these groups show different patterns of development.

Key words: longitudinal, peer status, life situation, popularity, sociometric choice, rejected, isolated, social relations.

Tabellbilaga

Tabell 1 - 15

Tabell 1. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta kamratstatus i åk 8.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
132	M	259.90	322.30	366.00	319.19	264.90	322.00	333.18	308.00
högre värden =	S	71.79	60.04	36.55	70.73	45.58	45.01	37.15	50.95
mer populär	N	10	10	12	32	10	11	11	32
192	M	296.25	325.50	355.42	329.67	266.36	325.25	337.08	310.80
högre värden =	S	79.44	78.85	67.88	76.09	67.65	48.63	47.72	61.68
mer populär	N	8	10	12	30	11	12	12	35

Tabell 2. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta barnets upplevelse av sin kamratsituation.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
101	M	1.18	1.08	1.21	1.16	1.55	1.10	1.00	1.21
1 = för det mesta	S	0.40	0.29	0.43	0.37	0.69	0.32	0.00	0.48
4 = aldrig	N	11	12	14	37	11	10	12	33
105	M	4.33	4.15	4.33	4.28	4.00	4.20	4.67	4.30
1 = väldigt ofta	S	0.89	0.90	0.72	0.82	1.00	1.14	0.65	0.95
5 = nästan aldrig	N	12	13	15	40	11	10	12	33
107	M	3.42	2.85	3.00	3.08	3.18	3.00	2.67	2.94
1 = mycket	S	0.67	0.80	0.53	0.69	0.40	0.67	0.65	0.61
5 = knappast alls	N	12	13	15	40	11	10	12	33
131	M	271.13	354.80	311.36	315.24	262.88	284.25	323.50	290.21
högre värden =	S	71.28	33.99	38.43	57.36	61.99	87.82	42.21	68.68
mer populär	N	8	10	11	29	8	8	8	24

Tabell 3. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta barnets upplevelse av sig själv i relation till kamraterna.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
096	M	3.42	2.85	2.73	2.98	3.09	2.50	2.67	2.76
1 = mycket viktigt	S	1.16	0.99	1.16	1.12	0.83	0.85	0.78	0.83
5 = inte alls viktigt	N	12	13	15	40	11	10	12	33
099	M	4.50	4.31	3.87	4.20	4.09	4.30	4.27	4.22
1 = väldigt ofta	S	0.67	0.75	0.64	0.72	1.14	0.82	1.01	0.98
5 = nästan aldrig	N	12	13	15	40	11	10	11	32
100	M	2.17	2.69	2.27	2.38	2.27	1.80	1.67	1.91
1 = skulle säkert	S	1.27	1.38	0.96	1.19	1.10	0.63	0.65	0.84
5 = skulle säkert inte	N	12	13	15	40	11	10	12	33
098	M	1.73	1.92	1.93	1.87	1.82	1.90	1.75	1.82
1 = ja	S	0.47	0.28	0.26	0.34	0.40	0.32	0.45	0.39
2 = nej	N	11	13	15	39	11	10	12	33
109	M	1.50	1.85	2.20	1.88	2.18	2.30	2.00	2.15
1 = nästan aldrig	S	0.67	1.14	0.86	0.94	0.98	1.34	0.85	1.03
5 = väldigt ofta	N	12	13	15	40	11	10	12	33
095	M	3.00	2.85	3.20	3.03	2.91	3.20	2.75	2.94
1 = mycket mera mogen	S	0.43	0.55	0.41	0.48	0.54	0.42	0.62	0.56
5 = inte alls så mogen	N	12	13	15	40	11	10	12	33

Tabell 4. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta barnets upplevelse av föräldrarnas förtroende i olika situationer.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
043	M	1.67	1.85	1.80	1.78	1.36	1.09	1.17	1.21
1 = säkert inte skulle	S	1.72	1.68	0.68	1.37	0.67	0.30	0,39	0.48
7 = absolut skulle	N	12	13	15	40	11	11	12	34
049	M	1.50	1.15	1.20	1.28	1.18	1.18	1.25	1.21
1 = säkert inte skulle	S	1.73	0.38	0.41	0.99	0.40	0.40	0.62	0.48
7 = absolut skulle	N	12	13	15	40	11	11	12	34
055	M	2.17	1.92	1.93	2.00	1.82	1.64	1.50	1.65
1 = säkert inte skulle	S	1.80	1.26	0.70	1.26	1.17	0.67	0.67	0.85
7 = absolut skulle	N	12	13	15	40	11	11	12	34
061	M	2.83	2.62	3.20	2.90	2.55	2.27	2.25	2.35
1 = säkert inte skulle	S	1.99	1.33	1.32	1.53	1.44	0.79	1.76	1.37
7 = absolut skulle	N	12	13	15	40	11	11	12	34
067	M	3.08	2.62	2.20	2.60	2.18	2.45	1.92	2.18
1 = säkert inte skulle	S	1.73	1.76	1.01	1.52	1.54	1.51	1.16	1.38
7 = absolut skulle	N	12	13	15	40	11	11	12	34
079	M	2.25	2.62	2.07	2.30	1.55	1.27	1.92	1.59
1 = säkert inte skulle	S	1.96	1.39	0.88	1.42	0.93	0.47	1.56	1.10
7 = absolut skulle	N	12	13	15	40	11	11	12	34
085	M	2.58	2.77	2.60	2.65	2.00	2.91	3.00	2.65
1 = säkert inte skulle	S	1.83	1.01	1.18	1.33	1.41	1.58	1.71	1.59
7 = absolut skulle	N	12	13	15	40	11	11	12	34
091	M	3.50	3.38	2.80	3.20	2.82	2.73	2.75	2.76
1 = säkert inte skulle	S	1.78	1.76	1.57	1.68	1.47	1.42	1.66	1.48
7 = absolut skulle	N	12	13	15	40	11	11	12	34

Tabell 5. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta föräldrarnas reaktion vid olika norm- och regelbrott enligt barnet.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
044	M	4.83	4.54	4.40	4.58	4.36	4.82	4.75	4.65
1 = säkert inte bry sig om	S	0.58	0.78	0.63	0.68	0.92	0.40	0.62	0.69
5 = ogilla mycket starkt	N	12	13	15	40	11	11	12	34
050	M	4.92	4.69	4.93	4.85	4.82	4.64	5.00	4.82
1 = säkert inte bry sig om	S	0.29	0.63	0.26	0.43	0.60	0.67	0.00	0.53
5 = ogilla mycket starkt	N	12	13	15	40	11	11	11	33
056	M	4.00	3.54	3.93	3.83	3.82	3.91	3.64	3.79
1 = säkert inte bry sig om	S	1.13	1.13	0.70	0.98	0.87	0.94	1.12	0.96
5 = ogilla mycket starkt	N	12	13	15	40	11	11	11	33
062	M	3.75	3.69	3.53	3.65	3.64	4.00	4.08	3.91
1 = säkert inte bry sig om	S	0.75	0.63	1.06	0.83	0.67	0.45	0.67	0.62
5 = ogilla mycket starkt	N	12	13	15	40	11	11	12	34
068	M	3.67	3.69	3.67	3.68	3.18	3.18	4.09	3.48
1 = säkert inte bry sig om	S	1.23	0.85	0.72	0.92	0.98	0.98	1.04	1.06
5 = ogilla mycket starkt	N	12	13	15	40	11	11	11	33
080	M	4.58	4.46	4.47	4.50	4.55	4.55	4.42	4.50
1 = säkert inte bry sig om	S	0.67	0.66	0.64	0.64	0.52	0.93	0.67	0.71
5 = ogilla mycket starkt	N	12	13	15	40	11	11	12	34
086	M	3.75	3.31	3.20	3.40	3.45	3.27	3.58	3.44
1 = säkert inte bry sig om	S	1.06	0.85	1.08	1.01	1.04	1.19	1.24	1.13
5 = ogilla mycket starkt	N	12	13	15	40	11	11	12	34
092	M	3.83	3.62	3.87	3.78	3.73	4.18	4.33	4.09
1 = säkert inte bry sig om	S	0.72	0.51	0.74	0.66	0.90	0.75	0.49	0.75
5 = ogilla mycket starkt	N	12	13	15	40	11	11	12	34

Tabell 6. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta attityd till referensgrupper: föräldrar och kamrater.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
102	M	2.60	2.58	2.93	2.72	2.91	3.20	2.67	2.91
1 = gör säkert som föräldrarna vill	S	0.84	1.00	0.83	0.88	0.54	0.63	1.07	0.80
5 = följer säkert kamraterna	N	10	12	14	36	11	10	12	33
108	M	2.67	3.31	3.14	3.05	3.18	2.60	2.58	2.79
1 = kamraterna	S	1.37	1.25	1.10	1.23	1.17	1.26	0.90	1.11
5 = föräldrarna	N	12	13	14	39	11	10	12	33
106	M	4.42	3.62	3.80	3.93	3.55	4.00	4.08	3.88
1 = väldigt ofta	S	0.90	0.96	0.94	0.97	1.13	1.15	0.90	1.05
5 = nästan aldrig	N	12	13	15	40	11	10	12	33

Tabell 7. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i faktorer som avsågs mäta barnets relation till sin sociala omgivning (enbart flickor).

VAR NR		F-	FN	F+	ΣF
183	M	1098.78	878.82	908.00	956.14
lägre värde = bra	S	240.95	282.83	310.95	287.08
högre värde = dåligt	N	9	11	9	29
184	M	807.44	684.09	657.82	710.58
lägre värde = bra	S	174.88	154.22	265.01	208.77
högre värde = dåligt	N	9	11	11	31
187	M	1117.44	806.91	866.18	918.09
lägre värde = bra	S	404.09	335.56	163.37	327.74
högre värde = dåligt	N	9	11	11	31
186	M	1497.11	1387.27	1172.54	1342.96
lägre värde = bra	S	158.18	309.93	329.89	305.72
högre värde = dåligt	N	9	11	11	31
188	M	1632.00	1392.91	1309.00	1432.55
lägre värde = bra	S	410.75	371.41	363.99	391.46
högre värde = dåligt	N	9	11	11	31

Tabell 8. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta allmän inställning till skolan.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
116	M	3.00	2.69	2.86	2.85	3.70	4.00	4.00	3.90
1 = nästan aldrig	S	1.28	1.11	0.86	1.06	0.82	0.67	0.89	0.79
5 = nästan alltid	N	12	13	14	39	10	10	11	31
117	M	4.42	3.69	4.20	4.10	4.00	4.20	4.55	4.26
1 = nej	S	0.90	1.60	1.01	1.22	0.82	0.63	0.52	0.68
5 = ja	N	12	13	15	40	10	10	11	31
118	M	3.00	3.00	3.47	3.18	3.70	3.80	4.00	3.84
1 = nej	S	1.04	1.29	0.74	1.04	1.16	0.63	1.10	0.97
5 = ja	N	12	13	15	40	10	10	11	31
119	M	3.10	3.54	3.33	3.34	3.50	3.20	3.80	3.50
1 = inte alls	S	0.74	0.78	1.18	0.94	0.53	1.14	0.92	0.90
5 = 6 år eller mer	N	10	13	15	38	10	10	10	30

Tabell 9. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i intelligens- och prestationsvariabler.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
005	M	3.58	4.46	5.27	4.50	4.20	5.08	5.75	5.06
1 = låg intelligens	S	1.88	1.13	2.28	1.93	1.55	1.83	1.14	1.61
9 = hög intelligens	N	12	13	15	40	10	12	12	34
008	M	40.90	52.70	52.83	49.06	45.09	56.17	65.27	55.53
högre poäng =	S	18.46	16.58	14.74	16.94	14.87	14.52	11.77	15.73
bättre resultat	N	10	10	12	32	11	12	11	34
006	M	2.15	2.54	3.13	2.63	3.00	3.33	4.17	3.51
betyg	S	0.90	0.88	0.83	0.94	0.77	0.98	0.94	1.01
	N	13	13	15	41	11	12	12	35
007	M	2.54	3.08	3.73	3.15	3.00	3.50	3.83	3.46
betyg	S	1.05	0.64	0.96	1.01	1.00	1.09	0.72	0.98
	N	13	13	15	41	11	12	12	35

Tabell 10. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta krav och önskemål på framtida arbete.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
123	M	2.75	2.62	2.93	2.78	2.90	3.00	3.36	3.10
1 = ingen betydelse	S	0.87	0.77	0.70	0.77	0.74	0.67	0.50	0.65
4 = mycket viktigt	N	12	13	15	40	10	10	11	31
124	M	1.92	2.00	2.20	2.05	2.90	2.89	2.82	2.87
1 = ingen betydelse	S	1.00	0.58	0.77	0.78	0.57	0.60	0.60	0.57
4 = mycket viktigt	N	12	13	15	40	10	9	11	30
125	M	2.09	2.15	2.53	2.28	2.00	1.67	1.91	1.87
1 = ingen betydelse	S	0.94	1.07	0.74	0.92	0.47	0.50	0.83	0.63
4 = mycket viktigt	N	11	13	15	39	10	9	11	30
126	M	1.67	1.92	1.73	1.78	1.70	1.56	2.00	1.77
1 = ingen betydelse	S	0.89	0.86	0.59	0.77	0.95	0.53	0.63	0.73
4 = mycket viktigt	N	12	13	15	40	10	9	11	30
127	M	1.58	1.77	1.67	1.68	1.80	2.00	1.64	1.81
1 = ingen betydelse	S	0.51	0.60	0.82	0.66	0.92	1.05	0.67	0.87
4 = mycket viktigt	N	12	13	15	40	10	10	11	31
128	M	1.64	1.62	2.00	1.77	1.70	1.20	1.45	1.45
1 = ingen betydelse	S	0.92	0.77	0.65	0.78	0.67	0.42	0.69	0.62
4 = mycket viktigt	N	11	13	15	39	10	10	11	31

Tabell 11. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta yttre anpassning-attityder till normer och regler.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
009	M	2.33	2.85	2.93	2.73	2.27	1.82	2.33	2.15
1 = väldigt dumt	S	1.44	1.63	1.10	1.38	0.90	0.87	1.23	1.02
7 = helt okey	N	12	13	15	40	11	11	12	34
010	M	1.17	1.15	1.27	1.20	1.18	1.09	1.42	1.24
1 = väldigt dumt	S	0.58	0.38	0.59	0.52	0.60	0.30	0.90	0.65
7 = helt okey	N	12	13	15	40	11	11	12	34
011	M	3.83	3.31	4.13	3.78	3.27	2.64	2.83	2.91
1 = väldigt dumt	S	1.70	1.18	1.19	1.37	1.27	1.21	1.40	1.29
7 = helt okey	N	12	13	15	40	11	11	12	34
012	M	2.58	2.46	3.33	2.83	2.27	2.27	2.08	2.21
1 = väldigt dumt	S	1.38	1.20	1.23	1.30	1.56	1.56	1.08	1.37
7 = helt okey	N	12	13	15	40	11	11	12	34
013	M	3.25	2.62	4.13	3.38	2.36	2.45	2.75	2.53
1 = väldigt dumt	S	2.22	1.56	1.60	1.86	1.29	1.92	1.48	1.54
7 = helt oket	N	12	13	15	40	11	11	12	34
015	M	2.33	1.69	2.60	2.23	1.18	1.18	1.08	1.15
1 = väldigt dumt	S	2.02	0.75	1.30	1.44	0.40	0.40	0.29	0.36
7 = helt okey	N	12	13	15	40	11	11	12	34
017	M	3.25	3.25	3.87	3.49	3.36	2.91	3.00	3.09
1 = väldigt dumt	S	1.76	1.06	1.13	1.34	0.92	1.04	1.13	1.03
7 = helt okey	N	12	12	15	39	11	11	12	34
018	M	3.83	4.00	3.53	3.78	3.27	4.00	3.08	3.44
1 = väldigt dumt	S	1.90	1.58	1.46	1.61	1.56	2.24	1.88	1.89
7 = helt okey	N	12	13	15	40	11	11	12	34

Tabell 12. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta yttre anpassning - beteendentioner.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
042	M	2.83	2.00	3.20	2.70	1.09	1.55	1.42	1.35
1 = skulle absolut inte	S	1.80	1.47	1.57	1.65	0.30	1.21	0.90	0.88
7 = skulle absolut	N	12	13	15	40	11	11	12	34
048	M	1.67	1.31	1.33	1.43	1.73	1.36	1.33	1.47
1 = skulle absolut inte	S	1.56	0.48	0.49	0.93	1.19	0.67	0.49	0.83
7 = skulle absolut	N	12	13	15	40	11	11	12	34
054	M	3.17	2.77	3.33	3.10	1.91	2.55	2.17	2.21
1 = skulle absolut inte	S	1.99	1.59	1.35	1.61	1.38	1.86	1.64	1.61
7 = skulle absolut	N	12	13	15	40	11	11	12	34
060	M	3.83	3.00	4.00	3.63	3.00	2.45	2.42	2.62
1 = skulle absolut inte	S	1.80	1.41	1.41	1.56	1.67	1.75	1.56	1.63
7 = skulle absolut	N	12	13	15	40	11	11	12	34
066	M	4.25	3.31	3.93	3.83	3.27	3.36	2.75	3.12
1 = skulle absolut inte	S	1.66	1.75	1.67	1.69	1.95	1.80	1.82	1.82
078	M	4.00	3.69	4.80	4.20	2.82	2.82	3.08	2.91
1 = skulle absolut inte	S	2.22	1.97	1.37	1.87	1.89	2.14	2.43	2.11
7 = skulle absolut	N	12	13	15	40	11	11	12	34
084	M	3.00	2.92	3.20	3.05	2.82	3.27	3.08	3.06
1 = skulle absolut inte	S	1.95	1.26	1.82	1.66	1.83	1.85	1.98	1.84
7 = skulle absolut	N	12	13	15	40	11	11	12	34
090	M	4.92	4.23	5.07	4.75	4.18	4.00	4.17	4.12
1 = skulle absolut inte	S	2.11	1.48	1.53	1.71	1.89	1.79	2.21	1.92
7 = skulle absolut	N	12	13	15	40	11	11	12	34

Tabell 13. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta yttre anpassning - beteenden.

VAR NR		P-	PN	P+	EP	F-	FN	F+	EF
046	M	2.92	2.00	3.40	2.80	1.55	1.64	1.08	1.41
1 = aldrig	S	1.44	1.41	1.24	1.45	0.93	0.81	0.29	0.74
5 = mer än 10 gånger	N	12	13	15	40	11	11	12	34
052	M	1.25	1.00	1.00	1.08	1.09	1.09	1.00	1.06
1 = aldrig	S	0.45	0.00	0.00	0.27	0.30	0.30	0.00	0.24
5 = mer än 10 gånger	N	12	13	15	40	11	11	12	34
058	M	2.67	2.15	2.33	2.38	1.45	1.45	1.50	1.47
1 = aldrig	S	1.30	1.46	1.23	1.31	0.82	1.21	1.00	0.99
5 = över 10 gånger	N	12	13	15	40	11	11	12	34
064	M	3.08	2.08	2.87	2.68	2.00	1.82	1.83	1.88
1 = aldrig	S	1.16	0.95	0.83	1.05	1.10	1.25	1.19	1.15
5 = väldigt många gånger	N	12	13	15	40	11	11	12	34
070	M	2.42	2.23	2.79	2.49	1.64	2.18	2.00	1.94
1 = aldrig	S	1.16	1.09	0.98	1.07	1.21	1.08	0.95	1.07
5 = över 10 gånger	N	12	13	14	39	11	11	12	34
082	M	2.58	2.23	2.73	2.53	1.91	1.55	1.75	1.74
1 = aldrig	S	1.56	1.54	1.28	1.43	1.14	1.29	1.42	1.26
5 = mer än 10 gånger	N	12	13	15	40	11	11	12	34
088	M	1.83	1.69	2.00	1.85	1.36	1.64	1.73	1.58
1 = nästan aldrig	S	1.27	0.85	0.85	0.98	0.67	0.81	1.35	0.97
5 = väldigt ofta	N	12	13	15	40	11	11	11	33
094	M	2.67	2.23	2.53	2.48	2.00	2.18	1.75	1.97
1 = nästan aldrig	S	1.44	0.73	0.83	1.01	0.77	0.87	1.14	0.94
5 = väldigt ofta	N	12	13	15	40	11	11	12	34

Tabell 14. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med olika kamratstatus i åk 3 och 4 i variabler som avsågs mäta inställning och erfarenhet av sexualitet.

VAR NR		P-	PN	P+	ΣP	F-	FN	F+	ΣF
014	M	4.00	3.62	4.40	4.03	3.73	3.91	3.42	3.68
1 = väldigt dumt	S	2.41	1.94	1.59	1.95	1.85	1.87	1.78	1.79
7 = helt okey	N	12	13	15	40	11	11	12	34
032	M	2.92	2.38	3.07	2.80	1.80	1.82	2.42	2.03
1 = väldigt dumt	S	1.62	1.56	1.67	1.60	1.03	1.25	1.56	1.31
7 = helt okey	N	12	13	15	40	10	11	12	33
147	M					2.11	1.18	1.20	1.47
1 = inte alls	S					0.93	0.40	0.42	0.73
5 = väldigt mycket						9	11	10	30
162	M					1.56	1.18	1.00	1.23
1 = nej	S					0.88	0.60	0.00	0.62
3 = flera gånger	N					9	11	11	31

Tabell 15. Medelvärden och standardavvikelser uttryckta i råvärden samt antal observationer för grupper med lika kamratstatus i åk 3 och 4 i faktorer som avsågs mäta barnets personlighet och sociala beteende (enbart flickor).

VAR NR		F--	FN	F+	ΣF
181	M	1001.89	1021.00	984.36	1002.45
högre värde = mer ängslig	S	213.60	203.37	197.47	197.99
lägre värde = mindre ängslig	N	9	11	11	31
182	M	-551.00	-439.54	-460.82	-479.45
högre värde = större	S	275.49	189.79	115.83	197.40
lägre värde = mindre	N	9	11	11	31
189	M	857.44	980.91	1000.72	952.09
högre värde = mer asocial	S	189.42	328.02	403.09	321.64
lägre värde = mindre asocial	N	9	11	11	31
190	M	449.11	398.09	355.00	397.61
högre värde = mindre	S	171.53	142.20	109.79	141.65
lägre värde = större	N	9	11	11	31
191	M	277.89	347.36	370.45	335.39
högre värde = inåtvänd	S	106.75	114.54	89.03	107.47
lägre värde = inte inåtvänd	N	9	11	11	31

Psykologiska Institutionen

Box 6706

113 85 Stockholm

Tel: 08-22 8160